

PUKA KOOLI

ALUSHARIDUSE

ÕPPEKAVA

Sisukord

1. Üldsätted
2. Puka lasteaia liik ja eripära
3. Õppe - ja kasvatustegevuse eesmärgid ja põhimõtted
4. Õppe - ja kasvatustegevuse protsessi korraldus
5. Eeldatavad õpitulemused valdkonniti
6. Eeldatavad üldoskused
7. Lapse arengu hindamine
- Varajane märkamine
8. Koolivalmidus
9. Erivajadustega laps
10. Koostöö lapsevanematega
11. Õuesõpe
12. Liikluskasvatus
13. Enesetäiendus
14. Õppekava uuendamise ja täiendamise kord
15. Lisad:
  1. Koolivalmiduse kaart
  2. Nädalakava plaan
  3. Arengu hindamise tabel
  4. Individuaalne arenduskava
  5. Kiusamisest vaba lasteaia metoodika küsitlusleht
  6. Lapse individuaalsuskaart
  7. Nõuanded arenguvestluseks

ÜLDSÄTTED

Olenemata sellest, kus keegi elab, peavad tänapäeva lapsed kogu oma elu jooksul suutma kohaneda muutustega ühiskondlikus ja poliitilises elus, keskkonna muutustega, teaduse, tehnoloogia ja tööstuse uuendustega, mis omakorda mõjutavad tööturгу. Tänapäeva maailma kiire areng ergutab laste õppimissoovi.

Et lapsi iseseisvaks õppimiseks ette valmistada, pöörame rohkem tähelepanu suhtumisele, teadmistele ja oskustele. Puka Kooli alushariduse õppekava tunnustab, hindab ja julgustab arendama iseloomujooni, mis on vajalikud kiirelt muutuv asjas. Nende hulgas on võime:

- Minna muutustega kaasa ja neid mõjutada
- Osata olla kriitiline mõtleja ja teha valikuid
- Olla probleemide leidjaks ja lahendajaks
- Olla loov, kujutlusvõimeline ja leidlik
- Pidada lugu ühiskonnast, oma maast ja keskkonnast

Lapsed arenevad paremini, kui nad ise on veendunud õppimise vajalikkuses. Hoolikalt planeeritud keskkond julgustab last arvamust avaldama ja looma. Lasteaiaõpetajad loovad keskkonna ning toovad sinna arenguks ja õppimiseks vajalikud vahendid. Õpetajate ülesanne on püstitada sobivad eesmärgid nii igale lapsele eraldi kui ka kogu rühmale, et need vastaksid laste huvidele, arvestades iga lapse tugevaid külgi ja vajadusi, samal ajal aga säilitaksid väikese lapse loomuliku uudishimu ja ergutaksid ühismängu. Puka Kooli eesmärgiks on kõikide lasteaia lõpetajate koolivalmiduse saavutamine.

Puka Kooli alushariduse (edaspidi *Puka lasteaed*) õppekava on õppe- ja kasvatustegevuse alusdokument, mis on koostatud riikliku õppekava alusel. Õppekava on koostatud ja arendatud kõikide lasteasutuse pedagoogide osalusel ning kaasatud on ka vanemaid. Puka lasteaia õppekava läbinule annab lasteasutus välja koolivalmiduskaardi, milles on kirjeldatud lapse arengu tulemused. (Lisa 1. Koolivalmiduse kaart.)

Õppekava määrab kindlaks:

- Lasteasutuse liigi ja eripära
- Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, põhimõtted, sisu ja lapse arengu eeldatavad tulemused õppekava läbimisel vanuseti
- Õppe- ja kasvatustegevuse korralduse (päevakava koostamise põhimõtted, õppe- ja kasvatustegevuse kavandamise perioodi pikkus), sealhulgas suveperioodil
- Lapse arengu analüüsimise ja hindamise põhimõtted, sealhulgas korralduse
- Lapsevanematega koostöö põhimõtted, sealhulgas korralduse
- Õppekava uuendamise ja täiendamise korra.

PUKA LASTEAIJA LIIK JA ERIPÄRA

Puka lasteaed on Otepää valla omandis oleva õppeasutuse Puka Kool koolieelne lasteasutus, mis toetades ja täiendades perekonda võimaldab lapsele hoiu ja alushariduse omandamist. Lasteaed juhindub oma tegevuses Eesti Vabariigi haridusseadusest, koolieelse lasteasutuse seadusest, teistest õigusaktidest ning Puka Kooli põhimäärusest. Lasteaias suheldakse eesti keeles.

Puka lasteaia tegutseb kaks liitühma 1,5 - 7 aastastele lastele. Erivanusega laste rühmas saavad vanemad lapsed aidata nooremaid lapsi, nii õpivad lapsed arvestama rühma ja üksiku isiku vajadusi. Puka lasteaed on avatud igal tööpäeval 7.00 – 18.00.

Puka lasteaia eripäraks võib lugeda soodsat keskkonda, mis pakub rikkalikult erinevaid võimalusi ümbritseva eluga tutvumiseks. Lasteaed arvestab perede elukoha ja võimalustega. Tegevused on kavandatud nii, et need toetaksid lapse arengut. Õpetaja ülesandeks on suunata laste tegevust, korraldada laste iseseisvat tööd, luua valikuvõimalusi meelepäraste tegevuste leidmiseks. Põhieesmärgiks on soodustada laste aktiivset ja sisukat tegutsemist. Lasteaias on professionaalne, asjatundlik ning kutsealaselt pädev pedagoogiline personal, kes suudab luua tingimused kõikide laste arenguks ning toetada seda.

Lasteaed kuulub alates 2011. aasta detsembrist Tervist Edendavate Lasteaedade Võrgustikku ja alates 2013. aasta aprillist on lasteaed liitunud Kiusamisest Vaba Lasteaia programmiga.

Puka Lasteaial on välja kujunenud traditsioonilised ettevõtmised. Koos laste ja vanematega tähistatakse perepäeva, jõule, vastlapäeva ja korraldatakse väljasõite. Koolieelikutele toimub lõpupidu tähistav üritus „Hüvasti lasteaed”. Toimub tihe koostöö valla teiste huvigruppidega ja erialaspetsialistidega.

Visioon

Puka Lasteaed on turvaline lasteaed, mis koostöös koduga loob lapsesõbraliku ja parimate õpivõimalustega keskkonna, et tagada igale lapsele õnnelik lapseõlv

Lasteaia missioon

Puka Lasteaia missiooniks on olla avatud ja lapsekeskne, luua lastele võimalused igakülgseks kehaliseks, emotsionaalseks ja intellektuaalseks arenemiseks, arvestades iga lapse individuaalsuse ja eripäraga.

Me väärtustame:

1. Lapsekeskset õpetamist:

- Lapsekeskse rühmaruumi kujundamine.
- Mänguline õpetamine.
- Lapse arengu jälgimine, tema individuaalne arendamine ja vanematele tagasiside andmine.
- Valikute võimaldamine.
- Lapse omaalgatuse ja aktiivsuse toetamine.
- Arvestamine lapse eripära, võimete, huvide, teadmiste, silmaringi, annete ja tervisega.

2. Avatud ja avameelset suhtlemist

- Suhtleme laste, lastevanemate ja kolleegidega avatult, ausalt, taktitundeliselt ja õiglaselt.
- Meil on positiivsed hoiakud.
- Me arvestame arvamuste erinevustega, oleme sõbralikud ja lojaalsed.

- Me püstitame ühiseid eesmärke, et luua parimad võimalused lapse arenguks ja töötajate vaheliseks koostööks.

ÕPPE-JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGID

Kahekümne esimese sajandi lapsed seisavad silmitsi muutustega, mida ei osata praegu veel ettegi kujutada. Iga eluvaldkond muutub kiiresti. Homse maailma lastele ei piisa enam tehnoloogilise ajastu oskustest ja teadmistest. Muutuste ulatus ja tempo nõuavad pidevat ajaga kaasas käimist. Et valmistada lapsi ette neid tulevikus ees ootavateks katsumusteks, peame neist kasvatama elupõlised õppijad. Tänapäeva lastele on kõige olulisem luua tugev vundament, millele toetudes saaksid nad ammutada uusi teadmisi.

Õppe- ja kasvatustegevuse **üldeesmärgid** on:

1. Õppe- ja kasvatustegevuse üldesmärk on lapse mitmekülgne ja järjepidev areng kodu ja lasteasutuse koostöös.
2. Üldeesmärgist lähtuvalt toetab õppe- ja kasvatustegevus lapse kehalist, vaimset, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut, mille tulemusel kujuneb lapsel terviklik ja positiivne minapilt, ümbritseva keskkonna mõistmine, eetiline käitumine ning algatusvõime, esmased tööharjumused, kehaline aktiivsus ja arusaam tervise hoidmise tähtsusest ning arenevad mängu-, õpi-, sotsiaalsed ja enesekohased oskused.

Igaks õppeaastaks püstitatakse lasteaia õppe- ja kasvatustegevuse täpsemad eesmärgid mis kajastuvad lasteaia aasta tegevuskavas.

ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PÕHIMÕTTED

Õppe- ja kasvatuskorralduse põhimõtted tulenevad õppe- ja kasvatustegevuse eesmärkidest. Lapse kehalist, vaimset ja sotsiaalset arengut soodustab kodu ja lasteasutuse koostöö. See lähtub lapsest ja on suunatud tervikliku arengukeskkonna kujundamisele. Lasteasutuse tegevus on perekonnale avatud.

Lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimise põhimõteteks on:

- lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine;
- lapse tervise hoidmine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine;
- lapse loovuse toetamine;
- ühiskonnas üldtuntud väärtustega tutvumine ja õppimine;
- mängu kaudu õppimine, humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine;
- lapse arengut ja sotsialiseerumist soodustava keskkonna loomine;
- lapsele turvatunde, eduelamuste tagamine;
- üldõpetusliku tööviisi rakendamine;
- kodu ja lasteasutuse koostöö;
- eesti kultuuritraditsioonide väärtustamine ning teiste kultuuride eripäraga arvestamine.

Läbi positiivse kogemuse areneb lapsel loovus, fantaasia, iseseisvus, eneseväljendusoskus ja turvatunne.

Lapse arengu toetamine lasteasutuses on meeskonnatöö, mille toimimise eest vastutab lasteasutuse direktor.

Puka lasteaias arvestatakse õppe- ja kasvatustegevuses laste individuaalseid, vanuselisi, soolisi, rahvuslikke ja piirkondlikke iseärasusi. Kasvatamisel ja arendamisel väärtustatakse eesti kultuuritraditsioone ning arvestatakse teistest rahvustest laste kultuuri eripära. Kasvatamine ja arendamine toetub lapse loomulikule huvile ümbritseva vastu, lähtub konkreetsest, lapsele ajas ja ruumis tuttavast. Lasteaias töötab õpetaja lapsega ka individuaalselt. Individuaalses töös arvestatakse lapse iseloomu, võimeid, oskusi, kodust olukorda ning arengupotentsiaali.

Laste igapäevatoimingud ja vabategevused võtavad olulise osa päevakavast, kuid annavad palju võimalusi ka laste arendamiseks, teadmiste ja oskuste kinnistamiseks. Päevakavas on kõige enam aega jäetud laste mängule, kuna mängudes omandatakse kogemusi, kujundatakse enesetäiendamisoskusi ja tööharjumusi ning kinnistatakse teadmisi – oskusi.

Tervise seisukohalt on oluline, et laps viibiks võimalikult palju värskes õhus. Lasteasutuses toimub laste süsteemne, järjepidev ja eesmärgistatud arendamine ja harjumuste kujundamine peamiselt lasteaias meeskonna kavandatud õppe- ja kasvatustegevuses ning mängudes. Õppe- ja kasvatustegevuse seovad terviklikuks lapse elu ja ümbritsevat keskkonda käsitlevad teemad.

ÕPPE- JA KASVATUSPROTSESSI ÜLESEHITAMISE ALUSEKS ON ALLJÄRGNEV ÕPIKÄSITUS

Õppimine on elukestev protsess, mille tulemusel toimuvad muutused käitumises, teadmistes, hoiakutes, oskustes jms ning nendevahelistes seostes. Laps õpib matkimise, vaatlemise, uurimise, katsetamise, suhtlemise, mängu, harjutamise jms kaudu.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja läbiviimisel arvestatakse laste eripära: võimeid, keelelist ja kultuurilist tausta, vanust, sugu, tervise seisundit jms. Pedagoogid on laste arengu suunajad ning arengut toetava keskkonna loojad.

Laps on õppe- ja kasvatustegevuses aktiivne osaleja ning tunneb rõõmu tegutsemisest. Last kaasatakse tegevuste kavandamisse, suunatakse tegema valikuid ning tehtut analüüsima.

Õppe- ja kasvatustegevuses luuakse tingimused, et arendada lapse suutlikkust:

- 1) kavandada oma tegevust, teha valikuid;
- 2) seostada uusi teadmisi varasemate kogemustega;
- 3) kasutada omandatud teadmisi erinevates olukordades ja tegevustes;
- 4) arutleda omandatud teadmiste ja oskuste üle;
- 5) hinnata oma tegevuse tulemuslikkust;
- 6) tunda rõõmu oma ja teiste õnnestumistest ning tulla toime ebaõnnestumistega.

RÜHMA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KORRALDUS

Puka lasteaias korraldab õppe- ja kasvatustegevust õppeaastati. Õppeaasta algab 1. septembril ning kestab 31. augustini.

Rühmaõpetajad kavandavad rühmale õppe- ja kasvatustegevuse plaani ning koostavad aasta tegevuskava (1. sept – 31. august). Tegevuskava koostatakse õppeaasta alguses. Aasta tegevuskava põhjal kavandavad pedagoogid õppe- ja kasvatustegevuse nädalaks, täpsustades tegevuskavas kavandatud tegevused. Tegevuskava kinnitab direktor.

Õppe- ja kasvatustegevus tugineb rühma päevakavale, mis määrab vastavalt laste eale päevarütm, kus vahelduvad igapäevatoimingud, laste mäng, vabategevused ja pedagoogi kavandatud õppe- ja kasvatustegevused.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel arvestab pedagoog lapse arengutaset, vanust ning lapse huve. Lapse kasvades ja arenedes lähtutakse õppesisu valikul üldjuhul põhimõttest – lähemalt kaugemale, üksikult üldisemale.

Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel esitatakse nädala eesmärgid, temaatika, õppesisu ja -tegevused. Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine on paindlik ja võimaldab pedagoogil teha vajadusel muudatusi (Lisa 2. Nädalakava).

Rühma õppe- ja kasvatustegevus viiakse läbi esteetilises ja turvalises ning üksi ja ühistegevusi võimaldavas keskkonnas. Õppe- ja kasvatustegevus seotakse eelkõige kodukoha inimeste, looduse ja asutustega. Õpitavaga (objektid, nähtused) tutvutakse loomulikus keskkonnas.

Tegevuskoha valikul arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgi, eri valdkondade sisude ja tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalikke vahendeid ning pedagoogide ja personali kaasamist.

RÜHMA AASTA TEGEVUSKAVA KOOSTAMINE

Õppe- ja kasvatustegevus toimub lasteasutuses rühma aasta tegevuskava alusel, mis määrab laste eale vastava päevarütm, tegevuse- ja õppesisu.

Lasteaia õpetajad koostavad käesoleva õppekava alusel igal õppeaastal rühma aastategevuskava, kus täpsustatakse õppeaastaks planeeritud tegevused, süvasuunad jms.

Tegevusi planeeritakse nii, et lapsel oleks võimalus teha valikuid. See õpetab last iseseisvalt tegutsema, oma tegevust korrigeerima ja tegevuse tulemuste eest vastutama.

Rühma tegevuskavas kajastub õpetajate koostöös valminud terviseõpetuse aastakava. Terviseõpetuse kava arvestab laste vanusega, lähtub rühma aastaplaanist, nädalaplaanidest ning terviseedenduse programmide alustest (Lisa 6). Terviseõpetuse aastakava järgib ülemaailmset terviseplaani ja tähtpäevi.

6 – 7 aastaste laste päevakavas on tegevusi, mis soodustavad sujuvat sisseelamist kooliellu. Enam tähelepanu osutatakse psüühiliste protsesside - taju, mälu, kujutluste, mõtlemise arendamisele ja õppimise alusoskuste - vaatlus- ja kuulamisoskuse, võrdlemis-, järjestamis-, loendamise-, mõõtmise- ja rühmitamisoskuse ning modelleerimisoskuse kujundamisele.

Tegevuskava koostamisel arvestatakse konkreetset laste rühma, vanust, soolist jagunemist, kasutatavat õppematerjali ning õpetajatevahelist koostööd.

Tegevuskavas on järgmised osad:

1. Rühma lühitutvustus: lapsed (sh. nimekiri), personal, eripära, rühmareeglid, kasutatav meetodika
2. Rühma õppeaasta eesmärgid ja põhimõtted
3. Kasvukeskkonna kujundamine.

4. Töökavad: nädalate temaatika, planeeritud õppe- ja kasvatustegevused, päevaplaan.
5. Aasta ürituste kava.
6. Terviseõpetuse aastakava.
7. Lapse arengu hindamise põhimõtted;
8. Töö erivajadustega lastega;
9. Koostöö lastevanematega.

Rühma tegevuskava koostamise aluseks on lasteasutuse põhimäärus, lasteasutuse arengukava, lasteasutuse õppekava, lasteasutuse aasta tegevuskava.

LASTEAIA PÄEVAKAVA **SIPSIKUTE** RÜHMAS

7.00 – 8.30	laste vastuvõtt, hommikused tegevused
8.30 – 9.00	hommikusöök
9.00 – 9.30	hommikused tegevused, mäng
9.30 – 10.30	õppe- ja kasvatustegevused
10.30 – 12.00	õuemängud
12.00 – 12.30	pesemine, laudade katmine, lõuna
12.30 – 15.00	puhkus ja vaikne tund
15.00 – 15.30	riietumine, kammimine, pesemine
15.30 – 16.00	õhtuode
16.00 – 18.00	õuemängud, tegevused

LASTEAIA PÄEVAKAVA **PÕNGERJATE** RÜHMAS

7.00 – 8.30	laste vastuvõtt, hommikused tegevused
8.30 – 9.00	hommikusöök
9.00 – 9.15	hommikused tegevused, mäng
9.15 – 11.00	õppe- ja kasvatustegevused
11.00 – 12.15	õuemängud
12.15 – 13.00	pesemine, laudade katmine, lõuna
13.00 – 15.00	puhkus ja vaikne tund
15.00 – 15.30	riietumine, kammimine, pesemine
15.30 – 16.00	õhtuode
16.00 – 18.00	õuemängud, tegevused

VALDKONDADE ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGID JA SISU NING 6–7AASTASE LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED ÕPPEKAVA LÄBIMISEL VANUSETI

Õppe- ja kasvatustegevuse sisu ja lõimivad tegevused

Õppe- ja kasvatustegevuse seob tervikuks lapse elust ja ümbritsevast keskkonnast tulenev temaatika. Valdkondade kaupa esitatud õppesisu ja -tegevuste lõimimisel lähtutakse üldõpetuslikust põhimõttest. Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel lõimitakse järgmisi tegevusi: kuulamine, kõnelemine, lugemine ja kirjutamine, vaatlemine, uurimine, võrdlemine, arvutamine ning mitmesugused liikumis-, muusika- ja kunstitegevused.

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, sisu, kavandamine ja korraldus ning lapse arengu eeldatavad tulemused esitatakse seitsmes valdkonnas (edaspidi *valdkond*):

- 1) mina ja keskkond;
- 2) keel ja kõne;
- 3) eesti keel kui teine keel;
- 4) matemaatika;
- 5) kunst;
- 6) muusika;
- 7) liikumine.

Valdkond *Mina ja keskkond*

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) mõistab ja tunnetab ümbritsevat maailma terviklikult;
- 2) omab ettekujutust oma minast ning enda ja teiste rollidest elukeskkonnas;
- 3) väärtustab nii eesti kultuuritraditsioone kui ka oma rahvuse kultuuritraditsioone;
- 4) väärtustab enda ja teiste tervist ning püüab käituda tervislikult ning ohutult;
- 5) väärtustab keskkonda hoidvat ja keskkonnahoidlikku mõtteviisi;
- 6) märkab nähtusi ja muutusi looduses.

Valdkonna *Mina ja keskkond* sisu:

- 1) sotsiaalne keskkond: mina, perekond ja sugulased, kodu, lasteaed, kool, ametid, kodumaa, eesti rahva tähtpäevad, kombed, teised rahvused Eestis, lapsed mujal maailmas, üldinimlikud väärtused ja üldtunnustatud käitumisreeglid; tervise väärtustamine, tervislik toitumine, inimkeha; ohuallikad ning ohutu käitumine;
- 2) looduskeskkond: kodukoha loodus, muutused looduses, elukeskkond, inimese mõju loodusele;
- 3) tehiskeskkond: ehitised, kodutehnika, jäätmed, transpordivahendid, jalakäija ohutu liiklemine, turvavarustus, virtuaalkeskkond.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) valitakse valdkonna temaatika lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast keskkonnast, mis hõlmab sotsiaalset keskkonda, loodus- ja tehiskeskkonda, sealhulgas tervise- ja liikluskasvatust;
- 2) suunatakse last ümbritsevat maailma märkama, uurima ning kogema mängu ja igapäevatoimingute kaudu, võimaldades lapsel ümbritsevat tajuda erinevate meelte ning aistingute abil: vaadeldes, nuusutades ja maitstes, kompides, kuulates helisid;

- 3) lõimitakse erinevaid tegevusi: võrdlemist, modelleerimist, mõõtmist, arvutamist, vestlemist, ettelugemist, kehalist liikumist, kunstilist ja muusikalist tegevust;
- 4) suunatakse last mängudes, ümbritsevas looduses, liikluses, oma tervise seisundis jm märgatu kohta küsimusi esitama (probleemi püstitama), küsimustele vastuseid leidma (oletama ja oletusi kontrollima) ja märgatust ning kogetust järeltõlge tegema;
- 5) suunatakse last materjale ja vahendeid säästlikult kasutama, hoolivalt ja heaperemehelikult käituma.

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- 1) tutvustab ja kirjeldab iseennast, enda omadusi, huvisid jms;
- 2) kirjeldab oma kodu, perekonda ja peretraditsioone;
- 3) nimetab ja kirjeldab erinevaid ameteid;
- 4) nimetab Eesti riiklikke sümboleid ja rahvatraditsioone;
- 5) mõistab, et inimesed on erinevad ning neil on erinevad vajadused;
- 6) oskab eristada igapäevaelus tervisele kasulikku ja kahjulikku;
- 7) julgeb keelduda (ühis)tegevus(t)est, kui osalemine on ennast ja teisi kahjustav või ohtlik;
- 8) kirjeldab, kuidas ümbritsev keskkond ja inimeste käitumine võib mõjutada tervist;
- 9) järgib isikliku hügieeni nõudeid, sealhulgas hammaste hoidmist ja hooldamist;
- 10) suhtub ümbritsevasse keskkonda hoolivalt ning käitub seda säästvalt;
- 11) kirjeldab kodukoha loodust, tuntumaid taimi, seeni ja loomi;
- 12) kirjeldab loodust ja inimeste tegevusi erinevates ajatsüklites: ööpäev, nädal, aastaring;
- 13) selgitab, miks on valgus, temperatuur, vesi, muld ning õhk taimedele, loomadele ja inimestele tähtsad;
- 14) selgitab ilmastikunähtuste sõltuvust aastaegadest, öö ja päeva vaheldumisest;
- 15) mõistab ja märkab enda ja teiste tegevuse mõju ja tagajärgi keskkonnale;
- 16) kirjeldab võimalikke ohte kodus, veekogul, liikluses jm;
- 17) teab, kuidas jalakäijana ohutult liigelda ning jalgrattaga lasteaia õuealal sõita.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

3 aastane

1. Ütleb küsimise korral oma ees- ja perekonnanime.
2. Vastab õigesti küsimusele, kas ta on tüdruk või poiss.
3. Ütleb vastuseks vanuse küsimusele oma ea aastates või näitab seda sõrmedel.
4. Nimetab pereliikmeid: ema, isa, õde, vend.
5. Teab õdede ja vendade nimesid.
6. Vastab küsimustele oma kodu ja pereliikmete kohta.
7. Oskab nimetada oma rühma nime.
8. Suudab leida oma koha rühmas (kapp, voodi, käterätik).
9. Nimetab rühmas olevaid esemeid.
10. Ütleb küsimise korral rühmakaaslaste ja õpetajate ning õpetajaabi nimed.
11. Nimetab pereliikmete koduseid toimetusi.
12. Matkib lihtsamaid töövõtteid.
13. Asetab töövahendid kokkulepitud kohta.
14. Osaleb jõukohasel viisil vanemate laste ja täiskasvanute tegevuses kodumaale tähtsatel päevadel (ruumide kaunistamine, laulude laulmine, peoriie kandmine jm.)
15. Leiab Eesti lippu nähes erinevate värvide seast Eesti lipu värvid.
16. Räägib oma sünnipäevast (kuidas tähistatakse).
17. Nimetab küsimise korral pühadega seotud tegevusi.

18. Teab mõisteid hea ja paha tähendust.
19. Meeldetuletamise korral tervitab, jätab hüvasti, palub ja tänab.
20. Küsimise korral nimetab oma sõprade nimesid.
21. Oskab haiget saanud sõpra lohutada.
22. Tunneb ära oma kodu ja lasteaia ning tuttavad teenindusasutused.
23. Oskab küsimise korral nimetada kodus kasutatavaid kodumasinaid ja –elektronikat (kell, pliit, külmkapp, pesumasin, televiisor, arvuti jm).
24. Oskab küsimise korral nimetada sõidukeid (auto, rong, buss, lennuk, laev, tramm, troll).
25. Leiab loodusest prahti ja toob selle kokkulepitud kogumiskohta (prügikast, prügikott, ämber).
26. Teab hammaste hooldamise vahendeid.
27. Harjab hambaid täiskasvanu abiga.
28. Nimetab toiduaineid.
29. Osutab küsimise korral peale, kätele, jalgadele, silmadele, suule, ninale ja kõrvadele.
30. Nimetab esemeid, mis võivad olla ohtlikud (nuga, käärid).
31. Tunneb rõõmu looduses (õues) viibimisest.
32. Oskab osutamise korral nimetada metsa, muru, lille, puud.
33. Oskab küsimise korral nimetada tuttavat looma ja tema kehaosi.
34. Oskab küsimise korral nimetada tuttavat lindu.
35. Teab, et mõned loomad elavad metsas ja mõned inimeste juures (kodus).
36. Oskab nimetada tuttavaid putukaid (lepatriinu, sipelgas, mesilane).
37. Eristab tuntumaid puu- ja aedvilju välimuse ning nimetuse järgi.
38. Oskab osutamise korral nimetada tuttavaid lilli.
39. Oskab küsimise korral iseloomustada ööd (on pime) ja päeva (on valge).
40. Oskab nimetada talve ja suve iseloomulikke nähtusi (sajab lund, on külm; suvel saab ujuda, on soe).
41. Oskab nimetada erinevaid ilmastikunähtusi (sajab lund, vihma, päike paistab).
42. Mõistab, et lilli nopitakse vaasi panekuks.
43. Teab, et prügi visatakse selleks ettenähtud kohta.
44. Teab, et taimed ja loomad vajavad kasvamiseks vett ja toitu.
45. Teab valgusfoori ja tulede tähendust (punane, kollane, roheline).
46. Teab mõisteid sõidutee ja kõnnitee.
47. Teab liiklusmärkide tähtsust (aitavad ohutult liigelda).
48. Teab liiklusvahendeid ja eriotstarbelisi sõidukeid.
49. Teab jalgrattaga sõitmise nõudeid (kiiver).
50. Teab helkuri kasutamise vajalikkust.

5 aastane

1. Oskab öelda oma nime, vanuse ja soo (tüdruk, poiss).
2. Kirjeldab oma perekonda (pereliikmed+onu ja tädi, pereliikmete nimed ja perekonnanimed).
3. Kirjeldab oma kodu: eramu, korter, talumaja.
4. Nimetab kodu asukoha: linnas (tänav, linn), maal (talukoha nimi).
5. Kirjeldab pereliikmete koduseid tegevusi ja nimetab oma kohustusi nende hulgas.
6. Nimetab oma lasteaia nime
7. Oskab kirjeldada oma tegevusi ja mängu.
8. Teab nimetada lasteaiatöötajaid ja nende tegevusi.

9. Teab oma, võõra ja ühise tähendust.
10. Oskab nimetada vanemate ameteid.
11. Kirjeldab üldtuntud elukutseid oma kodukohas.
12. Loetleb tuntumate ametite juurde kuuluvaid töövahendeid.
13. Põhjendab mängu- või töökoha korrastamise vajadust.
14. Teab oma rahvust ja keelt ning riigi tähtsamaid sümboleid.
15. Oskab nimetada sündmusi, mille puhul heisatakse riigilipp.
16. Oskab nimetada erinevaid rahvusi oma rühmas ja kodukohas.
17. Kirjeldab tähtpäevi peres.
18. Oskab kirjeldada tuntumaid rahvakombeid (vastlad, mardipäev, kadripäev) ja nendega seotud tegevusi.
19. Teab mõisteid *õige* ja *vale* tähendust.
20. Teab üldtuntud viisakusreegleid.
21. Tunneb ja järgib lauakombeid.
22. Nimetab küsimise korral sõbra positiivseid omadusi.
23. Oskab sõpra lohutada ja abistada.
24. Märkab kaaslast ja oskab teisi arvestada.
25. Oskab väljendada oma emotsioone teisi arvestavalt (rõõm, mur jm).
26. Oskab kirjeldada inimeste erinevusi (keeleline, rassiline, vanuseline, tervisest tulenev) ja abivahendid (prillid, ratastool, vaegnägemine – valge kepp, vaegkuulmine – kuuldeaparaat).
27. Kirjeldab kodumaja omapära: maja osad ja nende otstarve, ruumid ja nende sisustus.
28. Oskab nimetada erinevaid ruume lasteaias ning teab nende otstarvet.
29. Oskab kirjeldada lasteaija õueala ning seal kasutatavaid vahendeid.
30. Kirjeldab kodumasinaid ja – elektroonikat ning teab nende otstarvet ja nendega seotud ohte.
31. Kirjeldab erinevaid sõidukeid ja teab nende otstarvet.
32. Kirjeldab, kuidas tema kodus prügi sorditakse.
33. Nimetab tervist hoidvaid tegevusi (nt tervislik toitumine, piisav kehaline aktiivsus, piisav uni ja puhkus, mäng, hea tuju, meeldivad suhted).
34. Peseb hambaid täiskasvanu juhendamisel.
35. Nimetab hammaste tervise jaoks vajalikke tegevusi (hammaste pesemine, tervislik toitumine, hambaarsti juures käimine).
36. Nimetab toiduaineid, mida tuleks süüa iga päev.
37. Oskab nimetada kehaosi ja teab nende vajalikkust.
38. Nimetab kohti, esemeid ja aineid, mis võivad olla ohtlikud (nt trepid, rõdu, aknad, kuum toit/vedelik, lahtine tuli, ravimid, terariistad, kemikaalid, elekter, veekogud, ehitised).
39. Nimetab tegevusi, mis võivad olla ohtlikud (talvel jääle minek; mängimine ohtlikes kohtades, nt tänaval, liivakarjääris, ehitisel; ujumine täiskasvanu järelevalveta; rattasõit kiivrita).
40. Selgitab, et õnnetuse korral tuleb pöörduda täiskasvanu poole.
41. Selgitab, miks ei tohi võõrastega kaasa minna.
42. Oskab nimetada oma kodukoha olulisemat veekogu (meri, jõgi, järv).
43. Oskab nimetada tuntumaid seeni ja kirjeldada neid, mis kasvavad kodukoha metsas.
44. Oskab nimetada tuttavaid loomi, kirjeldada nende välimust ja öelda kus nad elavad.
45. Teab putukate elupaika: mesilane ja mesitaru, sipelgas ja sipelgapesa.
46. Oskab nimetada ning kirjeldada tuttavaid puid, lilli, puu- ja köögivilju.
47. Eristab ning nimetab päeva ja ööd (päeva ja öö vaheldumise iseloomustamine ning seostamine taimede ja loomade tegevusega).
48. Oskab nimetada kõiki aastaaegu ja neid iseloomustada.

49. Nimetab ilmastikunähtusi ja kirjeldab neid.
50. Teab õhu vajalikkusest ja kasutamist.
51. Mõistab, et joogivett on vaja kokku hoida (hambapesu, nõudepesu, joogiks võetud vesi).
52. Mõistab, et elektrit tuleb kokku hoida (kustutab toast lahkudes tule).
53. Teab, et inimene saab talvel loomi aidata.
54. Mõistab, et on vaja istutada puid ja muid taimi.
55. Oskab hoida enda ümber puhtust looduses, kodu ümbruses jm.
56. Teab, et taimed ja loomad vajavad kasvamiseks vett, valgust ja õhku.
57. Oskab kirjeldada erineva temperatuuri mõju taimedele, loomadele ja inimestele.
58. Teab valgusfoori tulede süttimise järjekorda ning nende tähendust.
59. Teab, kuidas sõiduteed ületada.
60. Oskab ületada tänavat jalgrattaga (jalgratas käe kõrval).
61. Teab liiklusmärkide tähendusi.
62. Teab liiklusvahendite erinevusi ning eriotstarbeliste sõidukite ülesandeid ja tähtsust.
63. Oskab ühissõidukis käituda (sõidupilet).
64. Teab turvavöö ja turvatooli vajalikkust sõidukis.
65. Oskab kirjeldada liiklemise ohtusid erinevates ilmastikuoludes.
66. Oskab selgitada, kus ja kuidas helkurit kanda.

7 aastane

1. Oskab end tutvustada.
2. Teab oma kohustusi ja õigusi.
3. Kirjeldab enda omadusi ja huve.
4. Teab pereliikmeid ja lähissugulasi.
5. Mõistab, et pered võivad olla erinevad.
6. Jutustab oma vanavanematest.
7. Oskab kirjeldada oma kodu ja kodukohta.
8. Teab kodust aadressi ja telefoni.
9. Teab lasteaia aadressi.
10. Nimetab erinevaid ameteid lasteaias ja nende vajalikkust.
11. Kirjeldab lasteaia kodukorda ning teab rühmareegleid ja traditsioone.
12. Teab kooli kui õppimise kohta.
13. Oskab kirjeldada, mille poolest lasteaed koolist erineb.
14. Oskab nimetada pereliikmete elukutseid ja ameteid.
15. Teab ja oskab kirjeldada erinevaid elukutseid ning nende vajalikkust.
16. Mõistab töö ja vastutuse tähtsust.
17. Soovib osaleda jõukohastes kodutöodes.
18. Selgitab raha otstarvet.
19. Nimetab Eesti riigi sümboleid (lipp, hümn, vapp, lind, lill, kivi).
20. Teab koduvalla sümboleid.
21. Oskab eesti kaardil näidata oma kodukohta.
22. Teab Eesti Vabariigi presidendi nime.
23. Oskab nimetada teisi rahvusi ja keeli ning teab nende kombeid ja traditsioone.
24. Suhtleb teisest rahvusest lastega.
25. Teab ja nimetab eesti lähinaabreid (Läti, Soome, Rootsi, Venemaa).
26. Teab eesti rahva traditsioone ja kombeid.
27. Teab tähtpäevi ja nende tähistamise vajalikkust (tarkusepäev, emakeelepäev, lastekaitsepäev, sõbrapäev jm).

28. Oskab kirjeldada tähtpäevade tähistamist oma lasteaias või kodus (kolmekuningapäev, volbripäev, jaanipäev, hingedepäev jm).
29. Oskab nimetada riiklikke pühi ja nendega seotud traditsioone (riigi aastapäev, võidupüha).
30. Teab mõistete *ausus* ja *autus* tähendust ning oskab vastavalt käituda.
31. Oskab jälgida käitumisreegleid erinevtes olukordades (kaupluses, teatris, kirikus, kalmistul jm).
32. Mõistab vastutust oma tegude ja käitumise eest.
33. Oskab luua ja hoida sõprussuhet; teab sõpruse tähendust, oskab kirjeldada sõbraks olemist ning sõber olla.
34. Kirjeldab tundeid, mis tekivad tülitsetes ja leppides.
35. Oskab kirjeldada oma emotsioone ja tundeid.
36. Oskab kaasinimestega tähelepanelikult käituda (vanemad, vanavanemad jt).
37. Oskab arvestada oma arvamustest ja huvidest erinevaid huve ja arvamusi.
38. Teab nimetada erivajadustega inimestele vajalikke abivahendeid.
39. Pakub abi erivajadustega inimestele oma võimete ja võimaluste piires.
40. Oskab kirjeldada vanaaja kodu ja selle sisustust, teab nimetada kõrvalhooneid ning nende otstarvet.
41. Oskab nimetada maja ehituseks kasutatavaid materjale (puit, kivi jm).
42. Oskab nimetada teenindusasutusi ja nende vajalikkust (kauplus, juuksur, polikliinik, pank, apteek, kingsepatöökoda, kaubanduskeskus jm).
43. Teab nimetada kodukohale olulisi ehitisi (mõis, kirik, veski jm).
44. Kirjeldab kodumasinaid ja – elektroonikat ning teab nende otstarvet ja nendega seotud ohte (kirjeldused on täpsemad, võivad lisanduda põllutöomasinad).
45. Oskab nimetada või kirjeldada erineva töö tegemiseks vajalikke sõidukeid (kraanaauto, prügiauto, teerull jm).
46. Teab, miks on vaja prügi sortida (paber, plast, patareid).
47. Oskab kirjeldada asjade korduva kasutamise võimalusi.
48. Mõistab asjade säästliku kasutamise vajalikkust (tarbetud ostud, raiskamine).
49. Kirjeldab, mida tähendab tema jaoks terve olemine.
50. Kirjeldab, kuidas hoida enda ja teiste tervist (nt suitsetamine, sh passiivne, alkoholi tarvitamine, vägivald).
51. Selgitab, miks tekib hambakaaries (hambaaugud).
52. Järgib hammaste hooldamise ja hoidmise põhimõtteid igapäevaelus.
53. Oskab nimetada, milliseid toiduaineid on vaja iga päev süüa rohkem ja milliseid vähem, et olla terve.
54. Selgitab, mis on südame ja kopsude kõige olulisem ülesanne, ning teab, millised tegevused aitavad neid hoida tervena.
55. Teab tüdruku ja poisi erinevusi.
56. Teab ja tunneb ümbritsevaid ohte (olukordadest, inimestest, keskkonnast, loomadest ja käitumisest põhjustatud ohud).
57. Teab, millised on turvalise käitumise reeglid erinevates situatsioonides ja keskkondades.
58. Nimetab hädaabinumbri 112 ja oskab seda kasutada.
59. Teab ja kirjeldab, kuidas tegutseda ohuolukordades (vette kukkumine, läbi jää vajumine, tulekahju, põletus, teadvuseta või raskelt vigastada saanud kaaslane).
60. Selgitada, kuidas käituda eksinuna linnas/maal või metsas.
61. Oskab kirjeldada kodukoha loodust (mere ääres, park, mets, suur puu jne), nimetada ning iseloomustada metsloomi, koduloomi ja putukaid.

62. Oskab nimetada teravilju, mida kasutatakse söögiks või mis kasvavad kodukoha lähedal põldudel.
63. Nimetada tuntumaid erineva elupaiga ja –viisiga loomi ning kirjeldab nende välimust.
64. Teab loomade käitumise erinevusi eri aastaegadel (rändlinnud, talveuni, pesaehitus ja poegade toitmine).
65. Oskab kirjeldada tuttavate putukate välimust ja nende elupaiku.
66. Oskab nimetada ning kirjeldada aias ja metsas kasvavaid taimi (marjad: mustikas, maasikas, pohl, sõstar, tikker; puud: õunapuu, pirnipuu, kirsipuu, toomingas, pihlaks jm).
67. Kirjeldab oma sõnadega loodust ja inimesi erinevates tsüklites: ööpäev, nädal, aastaring.
68. Seostab muutusi looduses aastaegade vaheldumisega ning oskab neid kirjeldada.
69. Oskab nimetada inimeste iseloomulikke tegevusi olenevalt aastajast (seemne külvamine, taimede istutamine, põldude kündmine, mererannas päevitamine, veekogudes ujumine, jagrattaga sõitmine, lehtede riisumine, suusatamine jne).
70. Oskab nimetada loomade iseloomulikke tegevusi olenevalt aastajast (ehitavad pesa, toidavad poegi, talveuni, rändamine lõunasse jm).
71. Selgitab ilmastikunähtuste seost aastaegadega.
72. Suhtub ümbritsevasse hoolitsevalt ning käitub seda säästvalt.
73. Kirjeldab, millised on inimtegevuse positiivsed ja negatiivsed mõjud tema koduümbruse looduses.
74. Teab, kuidas loomi talvel aidata ja oskab seda teha.
75. Teab, kuidas viga saanud või inimese hüljatud looma aidata.
76. Teab prügi sortimise vajalikkust ning oskab sortida lihtsamat prügi (pudelid, paber, olmeprügi).
77. Soovib osaleda looduse korrastamises.
78. Selgitab valguse, temperatuuri, vee, toitainete ning õhu tähtsust taimedele, loomadele ja inimestele.
79. Oskab kirjeldada oma teekonda kodust lasteaeda.
80. Teab, kuidas ületada ristmikku.
81. Teab liiklemise erinevusi linnas ja maal.
82. Teab, kuidas käituda ühissõidukist väljudes.
83. Teab rulluisukude ja rulaga sõitmise nõudeid (kiiver, põlve- ja küünarnukikaitsmed, ohutud paigad).
84. Teab, kuhu kinnitada helkuririba.

Valdkond *Keel ja kõne*

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tuleb toime igapäevases suhtlemises;
- 2) kasutab kõnes õiget hääldust, sobivaid grammatilisi vorme ja mitmekesisist lauseehitust;
- 3) tunneb huvi lugemise, kirjutamise ja lastekirjanduse vastu, on omandanud lugemise ja kirjutamise esmased oskused.

Valdkonna *Keel ja kõne* sisu:

- 1) keelekasutus: hääldamine, sõnavara, grammatika;

- 2) suhtlemine, jutustamine ja kuulamine;
- 3) lugemine ja kirjutamine, lastekirjandus.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) lähtutakse põhimõttest, et kõnearendus on lapse kõne ja suhtlemise sihipärane arendamine, kus last õpetatakse eelkõige keelevahendeid (uusi sõnu, sõnavorme ja lausemalle) kasutama suhtlemisel, teadmiste omandamisel, oma tegevuse kavandamisel;
- 2) peetakse oluliseks, et lapse kõne arengut toetatakse kõikides tegevustes (mängimine, käelised tegevused, liikumis- ja muusikategevused ning igapäevatoimingud); lapsele luuakse kõnekeskkond, kus ta kuuleb teiste kõnet ning tal on vaja ja ta saab ise kõnelda; laps õpib rääkima reaalses suhtlussituatsioonides, tegutsedes koos täiskasvanuga;
- 3) suunatakse lapsi ettelugemise, dramatiseerimise, ümberjutustamise, joonistamise, oma raamatute koostamise jm tegevuste kaudu kirjandust mõistma ja hindama; ettelugemiseks valitakse žanriliselt mitmekesiseid raamatuid, et toetada lugemishuvi, lugemis- ja kirjutamisvalmiduse kujunemist;
- 4) õpetatakse lugemise ja kirjutamise esmaseid oskusi (häälikupikkuse eristamine, sõnade häälimine jmt) mänguliselt ja igapäevategevustega seostatult;
- 5) mitmekesistatakse kirjutamise harjutusi, kasutades erinevaid vahendeid, värvusi jmt.

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- 1) tuleb toime nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega suhtlemisel; arvestab kaassuhtleja ja suhtlemise paigaga;
- 2) saab aru kuuldu sisust ja suudab sellele sobivalt reageerida;
- 3) suudab oma mõtteid suulises kõnes edasi anda;
- 4) jutustab pildi, kuuldu teksti või oma kogemuse alusel, annab edasi põhisisu ja olulised detailid, vahendab ka oma tundeid;
- 5) kasutab kõnes aktiivselt liitlauseid;
- 6) kasutab kõnes kõiki käände- ja pöördvorme ainsuses ja mitmuses;
- 7) valdab suhtlemiseks piisavat sõnavara ja suudab vajadusel ise sõnu moodustada;
- 8) hääldab oma kõnes ja etteöeldud sõnade kordamisel õigesti kõiki emakeele häälikuid;
- 9) tunneb tähti ja veerib kokku 1–2-silbilisi sõnu, tunneb kirjapildis ära mõned sõnad;
- 10) kirjutab joonistähedega 1–2-silbilisi sõnu õigesti järjestatud ühekordsete tähtedega;
- 11) teab peast emakeelseid luuletusi ja laule.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

2 aastane

1. Suhtleb täiskasvanuga esemetega tegutsemise ajal.
2. Eelistab suhtluspartnerina peamiselt tuttavat täiskasvanut.
3. Kasutab suheldes mitteverbaalseid vahendeid (osutamist) koos üksikute sõnadega.
4. Vastab täiskasvanu küsimusele ja korraldusele tuttavas situatsioonis mingi tegevuse, häälsuse või 1-2 sõnalise ütlusega.
5. Kasutab tuttavas situatsioonis ja tegevuses grammatiliselt vormistamata 1-2 sõnalisi lauseid (nt Miku õue p.o Mikk tahab õue minna).
6. Kasutab üksikuid käände- ja pöördvorme juhuslikult mõne sõna puhul (nt ainsuse omastav, osastav, tegusõna 3. pööre).
7. Kasutab sõnu enamasti ühes, üksikuid sõnu juhuslikult 2-3 vormis.
8. Väljendab kõnes mõnda järgmistest suhetest: eituse (ei taha), kuuluvus (tädi lusikas), asukoht (emme siia), omadus (auto katki), subjekti – objekti suhe (issi anna pall).

9. Kasutab oma kogemustega seostuvaid konkreetse tähendusega sõnu (umbes 50) tuttavas situatsioonis.
10. Kasutab nimi- ja tegusõnu (nt näu p.o kiisu, anna, opa p.o võta sülle), ase- ja määrsõnu (nt siia, seal, nii).
11. Mõistab sõnu (rohkem kui 50) ühes kindlas tähenduses tuttavas olukorras.
12. Hääldeb õigesti mõnda üksikut lühikest sõna.
13. Hääldeb sõnades õigesti häälduslikult lihtsamaid häälikuid, nt a, e, i, o, u, p, m, t, l.
14. Vaatab koos täiskasvanuga pildiraamatuid, täiendab täiskasvanu juttu osutamise pildile või üksiku sõna ütlemise pildi kohta.

3 aastane

1. Osaleb dialoogis: esitab küsimusi, väljendab oma soove ja vajadusi, vastab vajaduse korral rohkem kui ühe lausungiga.
2. Kasutab erinevat intonatsiooni ja hääletugevust sõltuvalt suhtluseesmärgist (teadmine, küsimine, palve jm).
3. Kommenteerib enda ja/või kaaslaste tegevust 1-2 lausungiga.
4. Mõistab teksti, mis on seotud tema kogemuse ja tegevusega.
5. Loeb peast või kordab järele 1-2 realist luuletust.
6. Mõistab ning kasutab tuttavas tegevuses ja situatsioonis 3-5 sõnalis lihtlauseid.
7. Kasutab kõnes õigesti tegusõna käskivat kõneviisi (nt Joonista! Istu!).
8. Kasutab kõnes õigesti tegusõna kindla kõneviisi olevikuvorme (nt sõidab, laulavad).
9. Kasutab kõnes õigesti tegusõna ma- ja da- tegevusnime (nt hakkame mängima, ei taha mängida).
10. Kasutab nimisõnu, mis väljendavad tajutavaid objekte, nähtusi.
11. Kasutab tegusõnu, mis väljendavad tegevusi, millega ta ise on kokku puutunud.
12. Kasutab kõnes värvust, suurust jt hästi tajutavaid tunnuseid tähistavaid omadussõnu.
13. Kasutab kõnes mõningaid üldnimetusi (nt lapsed, riided).
14. Kasutab tagasõnu (all, peal, sees, ees, taga) ruumisuhete tähistamiseks.
15. Kasutab oma kõnes tuttavaid 1-2 silbilisi sõnu õiges vältes ja silbistruktuuris.
16. Hääldeb õigesti enamikku häälikuid (erandid võivad olla r, s, k, õ, ü).
17. Vaatab üksi ja koos täiskasvanuga pildiraamatuid: keerab lehte, osutab pildile ning kommenteerib pilte.
18. Kuulab sisult ja keelelt jõukohaseid ettelõetud tekste.
19. Eristab kuulmise järgi tuttavaid häälikuliselt sarnaseid sõnu üksteisest (nt tass – kass, pall – sall, tuba – tupp), osutades pildile või objektile.

4 aastane

1. Algatab ise aktiivselt suhtlust.
2. Suhtleb meelsasti ja aktiivselt eakaaslastega koostevuses.
3. Küsib täiskasvanult palju küsimusi teda ümbritsevate asjade kohta.
4. Kommenteerib enda ja kaaslaste tegevust (räägib, mida tehti) 2-3 lausungiga.
5. Räägib 2-3 lausungiga mõnest hiljuti kogetud emotsionaalsest kogemusest.
6. Jutustab pildiseeria järgi, öeldes iga pildi kohta ühe lausungi.
7. Kasutab kõnes eri tüüpi lihtlauseid, sh koondlauseid.
8. Kasutab kõnes lihtsamaid suhteid väljendavaid rindlauseid (sidesõna ja, aga).
9. Kasutab kõnes õigesti tegusõna lihtmineviku vorme (nt sõitis, laulsid).
10. Mõistab ja kasutab kõnes nii üld- kui ka liiginimetusi (nt kuusk, kask – puud; tuvi, kajakas – linnud).

11. Kasutab kõnes objektide osade/detailide nimetusi (käpad, saba, rool).
12. Kasutab kõnes mõningaid liitsõnu (tuttmuuts, kelgumägi) ja tuletisi (täpiline, laulja).
13. Kasutab oma kõnes tuttavaid 2-3 silbilisi sõnu õiges vältes ja silbistruktuuris.
14. Hääldeb sõnades õigesti lihtsamatest häälikutest koosnevaid konsonantühendeid (nt – nt, -lt, -mp jne).
15. Tunneb täiskasvanu häälimise või rõhutatud hääldamise järgi kuulmise teel ära hääliku häälikute reas.
16. Tunneb ära ja nimetab üksikuid tähti.
17. Matkib lugemist ja kirjutamist, kritseldades kriidi või pliiatsiga.

5 aastane

1. Algatab ja jätkab täiskasvanuga dialoogi ka väljaspool tegevussituatsiooni, nt vahetab vesteldes muljeid oma kogemuste põhjal, esitab tunnetusliku sisuga küsimusi (nt Miks ta nii tegi? Kuidas teha?).
2. Kasutab rollimängus erinevat intonatsiooni ja hääletugevust.
3. Kasutab õigesti mõningaid viisakusväljendeid.
4. Kirjeldab täiskasvanu abiga olupilti ja annab edasi pildiseerial kujutatud sündmust.
5. Annab kuulnud teksti sisu edasi täiskasvanu suunavate küsimuste abil, väljendades end peamiselt üksikute, sidumata lausungitega.
6. Jutustab nähtust, tehtust ja möödunud sündmustest 3-5 lausungiga (nt mida ta tegi kodus pühapäeval).
7. Loeb peast kuni 4 realisi liisusalme/luuletusi.
8. Mõistab teksti, mis pole otseselt seotud tema kogemusega.
9. Kasutab kõnes lihtsamaid põimlauseid.
10. Kasutab kõnes nud- ja tud kesksõnu (nt *söödud-söönud*).
11. Kasutab kõnes omadussõna võrdlusastmeid (*suur-suurem-kõige suurem*).
12. Kasutab tingivat kõneviisi (*mängisin, mängiksin*).
13. Ühildab sõnu arvus (*karud söövad*) ja käändes (*ilusale lillele; punase palliga*).
14. Kasutab kõnes õigesti enamikku nimisõna käändevorme mitmuses (*ilusatel lilledel*).
15. Kasutab kõnes mõningaid vastandsõnu (nt *lühike-pikk, must-puhas*).
16. Kasutab kõnes mõningaid iseloomuomadusi ja hinnangut väljendavaid omadussõnu (nt arg, kaval, igav).
17. Kasutab kõnes aega väljendavaid nimisõnu *hommik, päev, õhtu, öö*.
18. Moodustab vajaduse korral sõnu uudsete või võõraste objektide, nähtuste või tegevuste tähistamiseks (nt *tikkudest maja –tikumaja; nuga õuna koorimiseks – õunanuga*).
19. Hääldeb õigesti kõiki emakeele häälikuid.
20. Hääldeb õigesti 3-4 silbilisi tuttava tähendusega sõnu.
21. Hääldeb õigesti kõiki häälikuühendeid 1-2 silbilistes tuttava tähendusega sõnades.
22. Hääldeb õigesti sageli kasutatavaid võõrsõnu (nt *taburet, banaan, diivan*).
23. Tunneb kuulates iseseisvalt ära hääliku häälikute reas ja sõnades (v.a häälikuühendites).
24. Kuulab ettelugemist, olles seejuures aktiivne (osutab piltidele, küsib, parandab ettelugejat tuttava teksti puhul).
25. Kirjutab õigesti üksikuid sõnu trükitähtedega (nt oma nime).

6 aastane

1. Räägib iseendast ja esitab küsimusi täiskasvanu kohta (nt *Kus ja kellega ta elab? Kas tal on lapsi?*)
2. Kasutab ja mõistab suhtlemisel nalja, narritamist.
3. Püsib teemas, vajaduse korral läheb kaasa teiste algatatud teemamuutusega.
4. Annab edasi kuulnud teksti (nt muinasjutu) sündmuste järgnevust, põhjusi ning tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste/ korralduste abil.
5. Jutustab pildi või kogemuse põhjal seotud lausungitega.
6. Jutustades seob lausungeid peamiselt sõnadega *ja siis, siis, ja*.
7. Suunab kõnega kaaslaste tegevust ja annab sellele hinnanguid.
8. Kasutab kõnes õigesti saava ja rajava käände vorme (*saab lauljaks, jookseb kivini*).
9. Märkab grammatikavigu täiskasvanu kõnes (nt *luges p.o loeb; mõmmi maga p.o mõmmi magab; lillene p.o lilleline; seen kasvab all kuuse p.o seen kasvab kuuse all*) ning osutab neile.
10. Kasutab kõnes enamasti õigesti umbisikulist tegumoodi (*loetakse, pesti*).
11. Kasutab kõnes õigesti aega väljendavaid määrsõnu *eile, täna, homme*.
12. Kasutab kõnes mõningaid samatähenduslikke sõnu (nt *jookseb, lippab, sibab*).
13. Mõistab samatüveliste sõnade tähenduste erinevusi (*joonistaja, joonistus, jooneline*).
14. Kasutab õigesti sihilisi ja sihituid tegusõnu (nt *veereb – veeretab; sõidab – sõidutab*).
15. Nimetab ühe õpitud kategooria piires vähemalt 2 sõna (nt *lilled: tulp, roos*).
16. Kordab järele ja hääldab ise õigesti kõiki emakeele häälikuid ja tuttava tähendusega sõnu.
17. Häälib täiskasvanu abiga (järele korrates, abivahendeid kasutades) 1-2 silbilisi sulghäälikuta ja häälikuühendita sõnas.
18. Kordab täiskasvanu eeskujul eri vältes kahest sõnast koosnevaid ridu (nt *koli – kolli (III v); koli – kolli (II v); koli – kooli (III v); koli – kooli (II v)*).
19. Loeb üksikuid sõnu kindlas situatsioonis (nt *poe- ja tänavanimed, sildid*).

7 aastane

1. Kasutab dialoogis erinevaid suhtlusstrateegiaid (nt veenmine, ähvardamine) sõltuvalt suhtluseesmärkidest.
2. Valib intonatsiooni ja sõnu olenevalt kaassuhtlejast (laps, täiskasvanu) ja /või suhtlusolukorrast (kodu, võõras koht).
3. Mõistab kaudseid ütlushi (nt *Ruumis on aken lahti*. Otsene ütlus: *Pane aken kinni!* Kaudne ütlus: *Mul on jahe*).
4. Jutustab olu- ja tegevuspiltide järgi, kirjeldab tuttavaid esemeid ja nähtusi, andes edasi põhisisu ning olulised detailid.
5. Tuletab meelde mõttelüngaga tekstis iseseisvalt puuduva info.
6. Räägib sellest, mida hakkab tegema (plaanib välikõnes tuttavaid tegevusi).
7. Laiendab jutustades täiskasvanu suunamisel teksti (tuletab eelnevat ja järgnevat tegevust, sündmust).
8. Jutustamise ajal parandab ja täpsustab oma teksti.
9. Kasutab kõnes kõiki käändevorme ainsuses ja mitmuses, sh harva esinevaid (nt olev kääne: *arstina*).
10. Kasutab kõnes käändevorme harva esinevates funktsioonides (nt kohakäanded ajasuhete väljendamiseks: *hommikust õhtuni*).
11. Kasutab kõnes õigesti osastava ja sisseütleva käände erinevaid lõpuvariante (nt palju *linde, konni, autosid*).

12. Kasutab kõnes enamasti õigesti laadivahelduslikke sõnu (*poeb-pugema; siga- sead*).
13. Kasutab õigesti põimlauseid, mis väljendavad põhjust (...*,sest...*), tingimust (*kui...*, *siis*), eesmärki (...*, et ...*).
14. Selgitab kuulnud kujundlike väljendite (*tuul ulub, kevad koputab aknale*) tähendust oma sõnadega ja/või toob enda kogemusega seotud näiteid.
15. Kasutab kõnes mõningaid abstraktse (s.o mittekogetava vastega) tähendusega sõnu (*mõtlen, arvan, julge, lahke*).
16. Kasutab kõnes inimesi ja inimese tegevst iseloomustavaid sõnu.
17. Liidab ja tuletab analoogia alusel tuttavas kontekstis keelenormi järgides sõnu.
18. Kasutab õigesti aja- ja ruumisuhteid väljendavaid sõnu (nt *vahel, kohal, otsas, varem, hiljem, enne, pärast*).
19. Mõistab abstraktseid üldnimetusi õpitud valdkondades (nt *sõidukid, elusolendid, tähtpäevad, kehaosad*).
20. Kordab õigesti järele tähenduselt võõraid sõnu.
21. Hääldab õigesti võõrhäälikuid (*f, š*) tuttavates sõnades (nt *fanta, šokolaad*).
22. Nimetab ja kirjutab enamikku tähti.
23. Veerib 1-2 silbilisi sõnu kokku, pikemaid sõnu loeb aimamisi (järgneva kontrollita) ja eksib sageli.
24. Häälib õigesti 1-2 silbilisi ka sulghäälikuid sisaldavaid häälikuühenditeta sõnu.
25. Kirjutades märgib õigesti 1-2 silbiliste häälikuühenditeta sõnade häälikstruktuuri (nt *lähen kooli*).
26. Eristab häälikuühenditeta sõnas kuulmise järgi teistest pikemat häälikut.
27. Jagab kuulnud lause sõnadeks, kasutades sõnade arvu märkimiseks abivahendeid.
28. Muudab täiskasvanu eeskujul sõna vältestruktuuri (nt *koll-kool, linna (IIIv) – lina; tibu-tippu*).
29. Tunneb ära luuletuse ja muinasjutu kui kirjandusžanri.

Valdkond Matemaatika

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) rühmitab esemeid ühe-kahe tunnuse alusel ja võrdleb esemete hulki;
- 2) järjestab esemeid suuruse ja asenditunnuste põhjal;
- 3) tunneb lihtsamaid ajamõisteid ja kirjeldab ning järjestab oma igapäevategevusi;
- 4) mõtestab loendamistegevust ja seoseid arvude reas;
- 5) mõistab mõõtmistegevust ja olulisemaid mõõtühikuid;
- 6) tunneb ja kirjeldab geomeetrilisi kujundeid;
- 7) näeb matemaatilisi seoseid igapäevatoimingutes.

Valdkonna *Matemaatika* sisu:

- 1) hulgad, loendamine ja arvud, arvutamine;
- 2) suurused ja mõõtmine;
- 3) geomeetrilised kujundid.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) suunatakse last nähtuste ja esemete maailma korrastama, kujundama, selles orienteeruma, mille tulemusel laps avastab esemetevahelisi seoseid, leiab esemete erinevusi ja sarnasusi, oskab esemeid järjestada, rühmitada ja loendada;
- 2) harjutatakse last määrama enda asukohta ümbritsevate esemete suhtes, orienteeruma ajas ja kasutama vastavaid mõisteid oma tegevuse kirjeldamiseks;
- 3) seostatakse mäng, vaatlused, vestlused ja igapäevatoimingud matemaatikaga, suunates

sealjuures last kasutama erinevaid aistinguid: kuulmis-, nägemis-, haistmis- ning kompimisaistingut;

4) suunatakse last ümbritsevat keskkonda matemaatiliselt kirjeldama (arvud, mõõtühikud, kujundite nimetused jm);

5) toetatakse üldistuseni jõudmist ja mõistete kujundamist – erinevates objektides sarnaste ning erinevate tunnuste ja omaduste vaatlemise, võrdlemise, kirjeldamise ja sõnastamise kaudu.

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

1) määrab esemete hulga ühiseid tunnuseid ja jaotab esemeid kahe erineva tunnuse järgi;

2) võrdleb hulki, kasutades mõisteid *rohkem, vähem, võrdselt*;

3) teeb 12 piires loendamise teel kindlaks esemete arvu, teab arvude 1–12 järjestust ja tunneb numbrimärke ning oskab neid kirjutada;

4) liidab ja lahutab 5 piires ning tunneb märke +, –, =;

5) koostab kahe esemete hulga järgi matemaatilisi jutukesi;

6) järjestab kuni viit eset suuruse järgi (pikkus, laius, kõrgus jm);

7) rühmitab esemeid asendi ning nähtusi ja tegevusi ajatunnuse järgi;

8) kirjeldab enda asukohta ümbritsevate esemete suhtes, orienteerub ruumis, õuealal ja paberil;

9) oskab öelda kellaega täistundides;

10) nimetab nädalapäevi, kuid, aastaaegu, teab oma sünnikuud ja -päeva;

11) mõõdab esemete pikkust kokkulepitud mõõduühikuga (samm, pulk, nõör vms);

12) eristab enamkasutatavaid raha- ning mõõtühikuid (kroon, sent, meeter, liiter, kilogramm) ja teab, kuidas ning kus neid ühikuid kasutatakse;

13) leiab erinevate kujundite hulgast ringi, kolmnurga, ristküliku, ruudu ning kera ja kuubi, kirjeldab neid kujundeid.

Lapse arengu eeldatavad tulemused

2-3 aastased

1. Rühmitab esemeid ühe sarnase tunnuse (värvus, kuju, suurus vms) järgi hulgaks.
2. Leiab erinevate esemete hulgast *palju* ja *üks*.
3. Loendab asju kolme piires ning vastab küsimusele *mitu on?*
4. Näeb ja leiab esemetes erinevusi (*suur-väike*).
5. Leiab samasuguse kujundi peale-, kõrvuti- või sisseasetamise teel.
6. Kompimise-veeretamisega eristab ümmargusi ja kandilisi esemeid, sh ringi ja ruutu.
7. Vestleb *ööle* ja *päevale* iseloomulikust ning matkib tegevusi mängus.
8. Orienteerub oma kehal ja näitab, mis asub *ülal-all, kõrval, ees-taga*.

3-4 aastased

1. Otsustab, kas nimetatud ese kuulub (ei kuulu) moodustatud hulka.
2. Paaride moodustamisega (üksühesse vastavusse seadmisega) saab teada, et esemeid on võrreldavates hulkades *sama palju, ühepalju* ehk *võrdselt*.
3. Loendab viie piires ja tunneb arvude rida 5ni.
4. Võrdleb (järestab) kahte eset suuruse (*suurem-väiksem*), pikkuse (*pikem-lühem*), laiuse (*laiem-kitsam*) järgi ning kasutab mõisteid.
5. Eristab kolmnurka ja nelinurka ning leiab kujunditega sarnaseid esemeid rühmatoast, õiest ja tänavalt.

6. Leiab aastaegadele iseloomulikke tunnuseid (piltidel, vestlustes vm).
7. Eristab *hommikut* ja *õhtut* (kirjeldab tegevusi).
8. Määrab teiste laste ja esemete asukohta enda suhtes: *ülal-all, ees-taga (minu ees, minu taga jne)*.

4-5 aastased

1. Rühmitab esemeid, olendeid kahe erineva tunnuse alusel (rühma lapsed on poisid ja tüdrukud).
2. Võrdleb esemete hulki paaridesse seades ning otsustab, mida on rohkem kui, vähem kui.
3. Tutvub arvudega 10ni.
4. Järjestab esemeid kõrguse järgi (*kõrgem-madalam*).
5. Järjestab 3 eset suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse järgi.
6. Näeb ja oskab kirjeldada ruudu ning ristküliku sarnasusi ja erinevusi ning leida sarnaseid kujundeid ümbritsevast.
7. Teab ööpäeva osi *hommik-päev-õhtu-öö*; kirjeldab tegevusi ja sündmusi *eile-täna-homme*.
8. Määrab enda asukohta teiste laste ja asjade suhtes (*seisan Alo taga; olen tahvli ees*).
9. Määrab vasakut ja paremat poolt.

5-6 aastased

1. Loendab 12 piires, teab arvude rida 12ni.
2. Oskab nimetada antud arvule eelnevat/järgnevat arvu.
3. Tunneb numbrimärke.
4. Võrdleb arve (*on suurem kui, on väiksem kui*).
5. Paneb kokku kahe hulga esemed ja liidab.
6. Võtab ühest hulgast esemeid ära ja lahutab.
7. Järjestab kuni 5 eset suurustunnuse järgi.
8. Leiab vaadeldavast objektist silma järgi *suurema-väiksema-sama suure* ning kontrollib objekte kõrvutades.
9. Hindab kaugust silma järgi.
10. Mõõdab pikkust, laiust ja kõrgust kokkulepitud mõõtevahenditega.
11. Järjestab raskuse ja paksuse järgi.
12. Koostab mustreid, laob pilte kujunditest.
13. Rühmitab kujundeid vormi, suuruse, värvuse vm järgi.
14. Kirjeldab tegevusi erinevatel nädalapäevadel ja teab nädalapäevade järjestikuseid nimetusi.
15. Eristab mõisteid *kiiresti-aeglaselt, varsti, hiljem, kohe*.
16. Määrab eseme asukoha teise eseme suhtes: *all-peal, kohal, keskel, äärel, vasakul-paremal*.
17. Orienteerub ruumis (*õues*) juhendite järgi.

6-7 aastased

1. Mõtestab arvude rida 12ni.
2. Liidab ja lahutab 5 piires ning tunneb ja kasutab vastavaid sümboleid (+, -, =).
3. Oskab koostada matemaatilisi jutukesi kahe etteantud hulga järgi.

4. Teab igapäevaelus kasutatavaid pikkusemõõte cm, m ja km, massimõõtu kg ning mahumõõtu liiter; rahaühikuid kroon ja sent ning kasutab neid mängutegevustes.
5. Mõõdab pikkust, raskust ja vedelikku kokkulepitud mõõtvahendiga.
6. Eristab ruumilisi kujundeid (kuup, kera, risttahukas, püramiid) tasapinnalistest kujunditest (ruut, ring, ristkülik ja kolmnurk).
7. Teab kuude nimetusi ning enda sünnikuud ja –päeva.
8. Määrab kellaega täistundides ning koostab päevakava.
9. Kasutab kõnes õigesti sõnu *enne, praegu, hiljem-varem, noorem - vanem*.
10. Orienteerub tasapinnal (paberil).

Valdkond Kunst

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tunneb rõõmu loovast eneseväljendusest;
- 2) kujutab isikupäraselt ümbritsevaid esemeid, sündmusi ja oma kujutlusmaailma;
- 3) vaatleb, kirjeldab ja kujundab ümbritsevat ja tarbeesemeid;
- 4) kasutab õpitud voolimis-, joonistamis- ning maalimisvahendeid ja -võtteid;
- 5) kasutab materjale ja tööriistu ohutult ning sihipäraselt;
- 6) vaatleb kunstiteoseid ja kirjeldab nähtut.

Valdkonna *Kunst* sisu:

- 1) kujutamine ja väljendamine: mõtete, tunnete edasiandmine nähtaval kujul;
- 2) kujundamine: objektile esteetilise lisaväärtuse andmine;
- 3) tehnilised oskused: voolimine, joonistamine, maalimine, meisterdamine;
- 4) kunstiteoste vaatlemine, vestlused kunstiteostest, kunstist.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) antakse lapsele võimalus saada elamusi, tunda rõõmu ja rahulolu ning tal on võimalus väljendada oma maailmanägemist;
- 2) suunatakse last vaatlema ning voolides, joonistades, maalides ja meisterdades kasutab laps vaatlustel tehtud tähelepanekuid;
- 3) kasutatakse teemasse sisseelamiseks mängu, muusikat, lihtsat lavastust, jutu lugemist jne;
- 4) arvestatakse, et lapse jaoks on oluline loomiseks ja lahenduste leidmiseks teha katsetusi ning avastusi, otsida ja saada vastuseid tekkinud küsimustele, omandatud oskusi rakendada ja loovalt kombineerida;
- 5) julgustatakse last kasutama ja katsetama tema enda pakutud lahendusi töö mitmekesistamiseks ning ergutatakse lapse kujutlus- ja algatusvõimet, jälgides, et säiliks lapse isikupärane eneseväljendus;
- 6) viiakse kunstitegevusi läbi ka õues, samuti kasutatakse kunstitegevust teiste valdkondade õppe- ja kasvatustegevuste osana, joonistatakse nii paberile, kivile, puidule, liivale või kombineeritakse erinevaid materjale;
- 7) suunatakse last tehtut analüüsima, selgitama, miks ta kujutas esemeid, nähtusi just sellisel viisil, milliseid materjale ja tehnikaid kasutas ning kuidas tööga rahule jäi. Kaaslaste töödesse tolerantse suhtumise kujundamisele aitab kaasa, kui analüüsitakse nii laste töid kui ka kunstiteoseid ning põhjendatakse oma hinnangut.

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- 1) leiab ümbritseva vaatlemisel erinevaid detaile, objekte ja nendevahelisi seoseid ning

kujutab ümbritsevat vabalt valitud viisil;

- 2) väljendab joonistades, maalides, voolides ja meisterdades meeleolusid ja fantaasiaid;
- 3) kasutab kunstitöö loomiseks erinevaid vahendeid;
- 4) kujutab inimesi neile iseloomulike tunnuste kaudu;
- 5) keskendub alustatud tegevusele ja loob oma kunstitöö;
- 6) loob esemeid erinevaid tehnikaid ja materjale kasutades ning räägib nende otstarbest;
- 7) koostab ise või valib tööst lähtuvalt sobivad motiivid või vahendid eseme kaunistamiseks;
- 8) kirjeldab kunstiteoseid, nende värve ja meeleolu.

Lapse arengu eeldatavad tulemused:

3 aastane

1. Tunneb rõõmu kunstitegevuses osalemisest.
2. Leiab kritselduste hulgast nime(tuse) andmist või loo jutustamist väärivaid kujundeid.
3. Leiab ümbritsevas juhendamise toel sinise, kollase, punase ja rohelise värvi.
4. Kaunistab (täppidega, joontega) ruumilisi ja tasapinnalisi esemeid (nt lillepotti, paberit, taskurätti, papptaldrikut, palli, sokki, plastiliinist plaati, kivi jne),
5. Õpetajat jäljendades muljub ja näpistab, rullib ja veeretab voolimismaterjale.
6. Teeb sõrme või pulgaga pehmesse voolimismaterjali jäljendeid.
7. Tekitab iseseisvalt jämedate joonistusmaterjalidega (rasvakriitide, pehmete pliiatsitega jne) erinevaid jälgi (täppe ning vertikaalseid, horisontaalseid, sirgeid, lainelisi, katkendlikke ja spiraalseid jooni), püsides paberi piirides.
8. Tõmbab pintsliga erineva suunaga jooni, teeb täppe ning katab pindu.
9. Trükib näpuvärvidega sõrmede ja kogu käega.
10. Vajutab jäljendeid, kattes templi iseseisvalt värviga.
11. Kortsutab iseseisvalt pehmet paberit ning rebib paberist tükke.
12. Katab aluspinna liimiga, puistab sellele erinevaid objekte ja liimib kujundeid.
13. Vaatleb pilte, näidistoid ja raamatuillustatsioone ning vastab küsimustele.
14. Näitab teistele oma tööd kui kunstiteost ja räägib sellest.

5 aastane

1. Kujutab naturist inspireeritud asju, objekte jne isikupäraste sümbolitega, mis olemuselt täienevad ja muutuvad keerukamaks.
2. Jutustab oma piltides nii tuttavatest asjadest ja kogetud sündmustest kui ka oma fantaasiatest.
3. Kasutab emotsioonide, nähtuste, esemete jne kujutamiseks värvitoone oma seostest ja tunnetest lähtuvalt.
4. Valib mõtte teostamiseks sobivaimana tunduvad vahendid.
5. Võrdleb heledamaid ja tumetamaid värvitoone ning tunneb sinist, kollast, punast, rohelist, valget, musta, pruuni ja roosat.
6. Koostab elementidest lihtsa kordumisskeemiga mustririba eseme ääri kaunistamiseks (tass, taskurätt jne).
7. Kujundab õpetajaga koos tähtpäevakaardi sündmuse meeleoluga sobivate motiividega.
8. Valib kaunistusmotiivi ja kannab juhendamisel šablooni või templi abil selle omavalitud kohale esemel (kruusil, taldrikul, pluusil jne).
9. Õõnestab ümarvorme süvendit põidlagaga vajutades.
10. Muudab voolimimaterjalide kuju neid pigistades ja venitades.
11. Nii ümar- kui ka piklikke vorme töödeldes loob soovitud esemeid.

12. Ühendab voolitud detaile omavahel.
13. Jooni ja kujundeid ühendades joonistab sümbolitega, mis täienevad ja muutuvad keerukamaks.
14. Joonistab ning värvib pindu värvi- ja viltpliiatsitega, kriitide ja söega, muutes joonte tihedust.
15. Kasutab joonistusvahendeid liigse surveta.
16. Võtab pintslile vajaduse korral lisaks värvi ja katab pindu.
17. Teeb objektidele väiksemaid detaile pintsli vajutuste ja –tõmmetega.
18. Ei kata maalides juba küllaldaselt kaetud pinda korduvalt.
19. Rebib ja lõikab paberist ribasid ja kujundeid ning kleebib need sõltuvalt töö olemusest.
20. Lükib paelale, traadile vms auguga esemeid.
21. Valib meelepärased meisterdamisvahendid (looduslikku ja tehismaterjali, paberit jms) ning neid omavahel ühenduses või materjale kombineerides loob oma töö.
22. Vaatleb omal algatusel raamatuillustatsioone ja kunstitöid ning esitab nende kohta küsimusi ja avaldab arvamust.
23. Jutustab küsimuste toel, mida ta on oma töödes kujutanud, ning nimetab, mis materjale ta on oma töös kasutanud.
24. Suhtub heasoovlikult kaaslaste töödesse.

7 aastane

1. Kasutab loovalt geomeetrilisi kujundeid ja nende kombinatsioone keerukamate objektide ülesehitamiseks.
2. Püsib töös valitud teemas seda isikupäraselt tõlgendades.
3. Jutustab temaatilistes töödes tegelaste tegevusest, omavahelistest suhetest ning tegevusajast ja –kohast.
4. Rõhutab kõige tähtsamat oma töös värvi, suuruse või asukoha valikuga.
5. Tunneb ümbritsevas esinevaid värve ja nimetab erinevaid värvitoone (hallikas, taevasinine jne).
6. Märkab mustri rütmi ja suudab seda jätkata.
7. Kujundab kaunistusmotiivi või mustri, arvestades kaunistatavat eset.
8. Selgitab omavalmistatud (voolitud, volditud, meisterdatud) esemete otstarvet ja nimetab koha, kuhu see sobib.
9. Aitab kujundada tähtpäevaga seotud peolauda ja ruumi.
10. Kasutab iseseisvalt tuttavaid voolimismaterjale, arvestades nende eripära.
11. Valmistab õpetajaga koos uusi voolimissegusid.
12. Niisutab voolingute ühenduskohti esemete tugevdamiseks.
13. Kasutab soovi korral koos erinevaid joonistusvahendeid nende olemusest lähtuvalt.
14. Värvib oma joonistatud või värviraamatu kujundeid, varieerides käe liikumise suunda.
15. Sobitab pindu kattes heledaid ja tumedaid, peeni ja jämedaid jooni.
16. Segab värve uute toonide saamiseks.
17. Kasutab töös eri jämedusega pintsleid.
18. Vältib värvide määrdumist.
19. Kasutab töös pintsli erinevalt (pintsli otsa ja külge).
20. Kujundab või täiendab oma tööd, kleepides sellele erinevast materjalist tükke, objekte jne.
21. Valib eri materjalide liitmiseks ühendusviiside seast oma mõtte teostamiseks sobivamad või leiab oma võtmed.
22. Valmistab lihtsa mänguasja täiskasvanu tegevust matkides.

23. Märkab teoseid või ümbruses leiduvaid objekte vaadeldes ning kirjeldades detaile ja värve ning tajub meeleolu.
24. Fantaseerib ja jutustab teose juurde ka loo: mis juhtus enne, mis juhtub pärast.
25. Kasutab raamatu- illustratsioone, fotosid ja kunstiteoseid (sh skulptuure) oma töö lähtealusena, luues oma vaba ja isikupärase variandi.

Valdkond *Muusika*

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tunneb rõõmu laulmisest ja musitseerimisest;
- 2) suudab keskenduda kuulatavale muusikapalale;
- 3) suudab ennast loovalt väljendada laulmise, liikumise, tantsimise ja pillimängu kaudu;
- 4) suudab musitseerida nii rühmas kui ka üksi.

Valdkonna *Muusika* sisu:

- 1) laulmine;
- 2) muusika kuulamine;
- 3) muusikalis-rütmiline liikumine;
- 4) pillimäng.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) on esikohal emotsionaalne ja aktiivne muusikaalane tegevus;
- 2) kujundatakse ja arendatakse lapse muusikalis-loomingulisi võimeid, samuti kultuurilis-sotsiaalset aktiivsust ning väärtushinnanguid;
- 3) arvestatakse lapse individuaalseid eeldusi ning toetatakse eduelamusele ja tunnustusele;
- 4) kasutatakse muusikat lõimiva tegevusena ka teistes õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades nagu *Keel ja kõne*, *Kunst* jne; muusika on igapäevaelu osa, nii argi- kui ka pidulike sündmuste puhul;
- 5) seostatakse üksteisega muusika kuulamine, laulmine, pillimäng, muusikalis-rütmiline liikumine, mängud ja tantsud;
- 6) muusikapalade (laulud, palad muusika kuulamiseks, tantsud ja mängud, pillilood) valikul arvestatakse laste huvidega ning ea- ja jõukohasusega.

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- 1) laulab ilmekalt loomuliku häälega ja vaba hingamisega;
- 2) laulab eakohaseid rahva- ja lastelaule nii rühmas/ansamblis kui ka üksi;
- 3) suudab laulu või muusikapala tähelepanelikult kuulata ning kuulatud muusikat iseloomustada;
- 4) eristab kuulmise järgi laulu ja pillimängu;
- 5) eristab tämbri ja kõla järgi õpitud pille;
- 6) mängib eakohastel rütmi- ja meloodiapillidel õpitud lauludele ja instrumentaalpaladele lihtsaid kaasmänge;
- 7) mängib lastepillidel ja oskab mängida ka pilliansamblis;
- 8) liigub vastavalt muusika meeleolule;
- 9) väljendab ennast loovalt muusikalis-rütmilise liikumise kaudu.

Lapse arengu eeldatavad tulemused:

2-3 aastased

1. Kuulab ja jälgib õpetaja laulu.
2. Sooritab koos õpetajaga lihtsaid liikumisi vastavalt laulu tekstile (nt paigaltammumine, keerutamine üksikult, koosjalu hüplemine, lehvitamine, käte peitmine selja taha, viibutamine sõrmega, kükitamine).
3. Tunneb rõõmu kuulatavast laulust või muusikapalast.
4. Mängib õpetaja ettenäitamisel kaasa kuulnud muusikale kehapilli (plaksutab, patsutab kaasa pulssi või rütmi).

3-4 aastased

1. Huvitub laululistest tegevustest; püüab õpetajaga kaasa laulda (lauldes kaasa nt üksikuid silpe, sõnu, laululõike).
2. Osaleb laulude esitamises (plaksutab või laulab kaasa).
3. Liigub koos õpetajaga vastavalt muusika meeleolule, arvestades olulisi ja meetriunit (nt kõnd ja jooks, päkkadel kõnd, ühe ja vaheldumisi kahe jalaga koputamine, keerutamine paarilisega).
4. Reageerib emotsionaalset muusika iseloomule (nt plaksutab, kõigutab keha vmt).
5. Mängib muusikat kuulates, liikudes ja lauldes kaasa pulssi või rütmi kehapillil, kõlapulkadel, randmekuljustel, väikesel trummil ja marakal.

4-5 aastased

1. Laulab rühmaga samas tempos.
2. Laulab peast lihtsamaid õpitud rahva- ja lastelaule.
3. Väljendab muusika meeleolu liikumise kaudu (nt plastilise intoneerimise ehk loova liikumisega).
4. Tantsib, kasutades eakohaseid tantsuelemente (nt põlvetoestikõnd ja – jooks, liikumine hanereas ja ringis).
5. Osaleb laulumängudes.
6. Kuulab laulu ja muusikapala.
7. Väljendab emotsionaalselt kuulatud muusikas tajutud kontrastseid meeleolusid liigutuste ja liikumisega.
8. Tunneb kuulmise järgi ära mõningaid õpitud laule.
9. Mängib rütmipille (nt kõlakarpi, trummi, kuljuseid, pandeirat) muusika kuulamise, liikumise ja laulmise saateks.
10. Eristab kuulates neid tämbri järgi.

5-6 aastased

1. Laulab väljahingamisel loomuliku häälega.
2. Esitab laule rühmaga samas tempos.
3. Laulab peast teistega koos mõningaid rahva- ja lastelaule.
4. Muudab liikumist muusikaosade ja muusikaliste väljendusvahendite vaheldumise põhjal (tempo, dünaamika, register), arvestades pulssi ja meetriunit (nt liigub hanereas ja ringis nii üksi kui ka paaris).
5. Esitab õpetaja seatud tantse, kasutades õpitud tantsuelemente.

6. Kuulab laulu ja muusikapala huviga.
7. Väljendab kuulatud muusikas tajutud meeleolusid erinevate muusikaliste tegevuste (liikumise, laulmise, pillimängu) kaudu, näiteks järgib tempot ja rütmi kehalise liikumisega või, tundes ära õpitud laulu (kuuldes nii meloodiat kui ka sõnu), hakkab kaasa laulma.
8. Mängib ja tunneb kuulates tämbri järgi ära õpitud rütmipille.
9. Mängib rütmisaateid lasteriimidele ja-lauludele.
10. Ansamblimängus osaledes alustab ja lõpetab koos teistega, mängib nendega ühes tempos.
11. Mängib tamburiini, kõlatoru, võrutrummi ja kastanjette.

6-7 aastased

1. Laulab ilmekalt, lähtudes laulu ja teksti karakterist.
2. Laulab peast õpitud rahva- ja lastelaule ning esitab neid rühmas.
3. Liigub ja tantsib sünkroonis teistega, kasutades näiteks hüpaksammu ja eesgaloppi.
4. Kõnnib, jookseb ja reageerib muusika tempo muutustele rütmiliselt täpselt (nt muudab liikumissuunda muusika dünaamika ja tempo järgi).
5. Tunneb ära lihtsamaid žanre (marss, laul, tants).
6. Väljendab loovalt muusika kuulamisest saadud elamusi.
7. Mängib rütmi- ja meloodiapillidel (nt puuagoogo, taldrik, guiro, triangel, kõlaplaadid) lihtsamaid *ostinato* kaasmänge (lühikest korduvat rütmi-, viisi- või meloodialõiku).
8. Mängib pilliansamblis.

7 aastased

1. Laulab ilmekalt voolava ja pehme häälega eakohaseid rahva- ja lastelaule.
2. Esitab neid laule nii rühmas kui ka üksi.
3. Väljendab ennast loovalt liikumise kaudu, toetudes õpitud muusikale väljendusvahenditele (tempo, dünaamika, register, muusika meeleolu), nt kasutab kül- ja eesgaloppi ning hüpaksammu.
4. Sooritab tantsuliigutusi sünkroonselt, väljendusrikkalt ja õige kehahoiuga.
5. Kuulatud muusikat iseloomustades kasutab eakohast sõnavara.
6. Näitab tegevuses üles loomingulist initsiatiivi, toetudes oma kogemusele kuulnud palade suhtes (nt jutustab, mida kuulis muusikas).
7. Eristab vokaal- ja instrumentaalmuusika lihtsamaid žanre (hällilaul, marss, tantsuviis, rahvalaul).
8. Oskab mängida eakohastel rütmi- ja meloodiapillidel kaasmänge õpitud lauludele, lasteriimidele ja instrumentaalpaladele.
9. Mängib pilliansamblis.
10. Mängib järgmisi pille: kõlaplaadid, metall-agoogo, cabasa, cazizi, plaatpillid (ksülofon, metallofon, kellamäng).

Valdkond Liikumine

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

- 1) tahab liikuda ja tunneb liikumisest rõõmu;
- 2) suudab pingutada sihipärase tegevuse nimel;

- 3) tegutseb aktiivselt üksi ja rühmas;
- 4) mõistab kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele;
- 5) järgib esmaseid hügieeni- ja ohutusnõudeid.

Valdkonna *Liikumine* sisu:

- 1) kehalise kasvatuse alased teadmised: ohutus, enesekontroll ja hügieen;
- 2) põhiliikumised;
- 3) liikumismängud;
- 4) erinevad spordialad;
- 5) tants ja rütmika.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel:

- 1) arvestatakse, et põhiliikumised eeldavad igapäevast suunamist: liigutusoskused, liikumisosavus ja teised liikumisvõimed (vastupidavus, jõud, kiirus, paindumus) kujunevad ja arenevad tegevuste regulaarsel kordamisel;
- 2) rikastatakse lapse liikumis- ja tegevusvõimalusi sportlik-arenduslike liikumisviisidega – jalgrattasõit, suusatamine, uisutamine, ujumine jms;
- 3) peetakse oluliseks kõlbeliste põhimõtete ja enesekindluse kujundamist: regulaarsel tegelemisel kehaliste harjutustega kujunevad positiivsed iseloomuomadused;
- 4) suunatakse last oma oskusi, võimeid ja koostööd hindama, kaaslastega arvestama, oma emotsioone kontrollima ja valitsema; mõistma ühe või teise kehalise harjutuse vajalikkust;
- 5) mitmekesistatakse põhiliikumiste, koordineerimise, rühi, tasakaalu, liikumisvõime ja peenmotoorika (täpsus, näo- ja sõrmelihaste kontrollioskus) arendamist ja tagasiside andmist.

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- 1) keskendub sihipäraseks kehaliseks tegevuseks;
- 2) peab liikumisel ja mängimisel kinni üldistest ohutusreeglitest, valides sobivad paigad ja vahendid;
- 3) sooritab põhiliikumisi pingevabalt, nii et liigutused on koordineeritud, rütmilised;
- 4) sooritab painduvust, kiirust, vastupidavust ja jõudu arendavaid harjutusi;
- 5) säilitab tasakaalu paigal olles ja liikumisel;
- 6) kasutab harjutuste sooritamisel mõlemat kätt, täpsust nõudvas tegevuses kasutab domineerivat kätt;
- 7) matkib täiskasvanut harjutuste sooritamisel;
- 8) sooritab üheaegselt kaaslasega rütmiliikumisi;
- 9) liigub vastavalt enda tekitatud rütmile ühtlase ja vahelduva tempoga;
- 10) kasutab liikumisel erinevaid vahendeid (lindid, rätikud, rõngad, suusad, kelgud jne);
- 11) mängib sportlike elementidega mängu (korvpall, jalgpall jne);
- 12) peab kinni kokkulepitud mängureeglitest;
- 13) nimetab erinevaid spordialasid ja Eesti tuntumaid sportlasi.

Lapse arengu eeldatavad tulemused:

2 aastane

1. Sooritab harjutusi aktiivselt ja entusiastlikult.
2. Liigub õpetaja juhendamisel ohutult.
3. Ronib ning roomab üle ja läbi väikeste takistuste.
4. Kõnnib piiratud pinnal.
5. Säilitab kõndides ja joostes sihi.

6. Hüpitab käes palli ning jälgib selle suunda.
7. Mängib koos juhendaja ning kaaslastega kõnni- ja jooksumänge.
8. Sooritab ettenäitamise ja juhendamise järgi asendeid ja liikumisi.
9. Jookseb veereva vahendi (palli, rõnga) järel.
10. Istub kelgul ja hoiab tasakaalu mäest laskudes.
11. Kasutab liikudes rütmipille juhendaja abil.
12. Sobitab juhendaja abil liikumist muusika järgi.
13. Mängib vabamängus iseseisvalt.

3 aastane

1. Valib õpetaja korraldusel teiste riiete hulgast välja võimlemisriided.
2. Arvestab rühmakaaslasi aktiivses tegevuses.
3. Sooritab põhiliikumisi.
4. Säilitab liikudes tasakaalu nii tasakaalupingil kui ka vähendatud pinnal.
5. Mängib matkiva sisuga 1-2 reeglina kõnni- ja jooksumänge.
6. Mängib iseseisvalt aktiivse liikumisega mängu.
7. Sooritab võimlemisharjutusi eri asenditest ja erinevate vahenditega.
8. Teeb harjutusi ettenäitamise ja juhendamise järgi ühtses tempos õpetaja ning kaaslastega.
9. Teeb painduvust ja kiirust arendavaid harjutusi.
10. Veab tühja kelku.
11. Sõidab kelguga iseseisvalt nõlvakust alla.
12. Liigub suuskadel otsesuunas.
13. Kõnnib, jookseb ja hüpleb rütmiliselt muusika järgi.
14. Sooritab õpetaja juhendamisel liigutusi muusika järgi erinevas tempos.
15. Matkab õpetajaga või vanematega looduses.
16. Teeb kaasa kuni 500 m pikkuse rännaku ja püsib kolonnis.

4 aastane

1. Sooritab harjutusi õpetaja korralduste ja sõnalise seletuse järgi.
2. Järgib meeldetuletamise korral hügieeninõudeid.
3. Sooritab põhiliikumisi kombinatsioonides ja õpitud harjutustes.
4. Teeb koordineerimise, tasakaalu ja osavust arendavaid harjutusi.
5. Mängib 2-4 reeglina liikumismänge.
6. Pingutab end rühmategevustes ühise eesmärgi nimel.
7. Sooritab juhendamisel kuni neljast harjutusest koosnevat kombinatsiooni.
8. Hoiab oma kohta erinevates rivistustes: kolonnis, ringis, viirus.
9. Kasutab suuskadel liikudes käte abi ja keppide tuge.
10. Kasutab suuskadel liikudes käte ja keppide tuge.
11. Kasutab sihipäraselt abivahendeid (rõngast, kätiseid, nn nuudlit).
12. Sooritab imiteerivaid liigutusi muusika järgi.
13. Plaksutab ja liigub vastavalt rütmile.
14. Algatab iseseisvalt mängu.
15. Tegutseb iseseisvalt lasteaia õuealal.

5 aastane

1. Nimetab kodukohas harrastavaid spordialasid ja peetavaid spordivõistlusi.
2. Teab spordivahendite nimetusi ning kasutab erinevaid spordivahendeid (nt topispalli) ohutult, sobival viisil ja kohas.
3. Õpitud tegevustes kasutab ohutuid liikumisviise.
4. Kasutab põhiliikumisi aktiivses tegevuses ja mängudes.
5. Sooritab staatilist tasakaalu nõudvaid harjutusi.
6. Teeb harjutusi väikevahenditega.
7. Mängib kollektiivseid võistlusemänge.
8. Osaleb jõukohastes teatevõistlustes (nt joonejooksud).
9. Tunnustab nii enda kui ka vastasmeeskonna edu.
10. Teeb vahenditega (palliga, hüpitsaga) harjutusi eakohaselt tehniliselt õigesti.
11. Valitseb oma liigutusi koordineerimiseks ja tasakaalu nõudvaid harjutusi tehes.
12. Sooritab tasakaalu, painduvust ja osavust arendavaid harjutusi.
13. Veab üksi, kahekesi, kolmekesi kelgul kaaslast.
14. Kelgutab mäest alla, täites eriülesandeid (nt haarab esemeid).
15. Suusatades kasutab libisemist.
16. Jäljendab liikumisega erinevaid rütme.
17. Liigub vastavalt muusika tempo kiirenemisele ja aeglustamisele.
18. Liigub muusika järgi iseseisvalt ja vabalt.
19. Kasutab spordi- ja mänguväljakute vahendeid sihipäraselt.
20. Sooritab rännakuid ja orienteerub koos õpetajaga.

6 aastane

1. Osaleb lasteaia spordipäeval.
2. Talub kaotust võistlumängudes.
3. Teab ja kasutab mõisteid õpitud terminoloogia piires.
4. Mõistab hügieeninõuete olulisust.
5. Õnnetuse või ohu korral teab, kuidas kutsuda appi täiskasvanu.
6. Käsitseb väikevahendeid aktiivses tegevuses.
7. Ronib varbseinal vahelduva sammuga ning täidab lisaülesandeid.
8. Käsitseb mängu- ja spordivahendeid loovmängudes.
9. Valitseb harjutusi tehes oma liigutusi ja kehahoidu.
10. Säilitab dünaamilistes harjutustes tasakaalu.
11. Suusatab vahelduva libiseva sammuga.
12. Käsitseb suusavarustust õpetaja abiga.
13. Kohandab oma liigutusi etteantud rütmiga.
14. Kasutab lihtsaid tantsusamme üksi ja rühmas tantsides.
15. Suudab sõita tõukerattaga ja kahe rattalise rattaga ning suusatada.

7 aastane

1. Nimetab erinevaid spordialasid ja mõne Eesti tuntuma sportlase.
2. Keskendub sihipärasele kehalisele tegevusele.
3. Liikudes ja mängides peab kinni üldistest ohutusreeglitest (valides sobivad paigad ja vahendid).

4. Peseb ennast pärast aktiivset kehalist tegevust.
5. Sooritab põhiliikumisi pingevabalt, nii et liigutused on koordineeritud ja rütmilised.
6. Säilitab paigal olles ja liikudes tasakaalu.
7. Kasutab harjutusi tehes mõlemat kätt korraga, täpsust nõudvas tegevuses kasutab domineerivat kätt.
8. Võisteleb kombineeritud teatevõistlustes (nt takistusriba läbimine).
9. Mängib sportlike elementidega mängu (korvi visked, jalgpall jne).
10. Organiseerib ise liikumismänge.
11. Kasutab ausa mängu põhimõtteid ning peab kinni kokkulepitud mängureeglitest.
12. Valitseb oma liigutusi nii ruumis, maastikul kui ka tänaval.
13. Orienteerub mänguväljakul ning sooritab kujundliikumisi, olles kolonnis esimene.
14. Sooritab painduvust ja jõudu arendavaid tegevusi.
15. Osaleb kelguvõistlustel (kaugusele, täpsusele).
16. Sõidab nõlvakust alla põhiasendis.
17. Suusatab koordineeritud liikumisega.
18. Käsitseb suusavarustust iseseisvalt.
19. Ujub abivahendiga.
20. Järgib basseini kasutamise ohutusreegleid.
21. Sooritab rütmiliikumisi ühel ajal kaaslasega.
22. Liigub enda tekitatud rütmi järgi ning vahelduva tempoga kiirelt aeglasele.
23. Väljendab liikumise kaudu emotsioone.
24. Kasutab liikudes loovalt vahendeid (linte, rätikuid, rõngaid).
25. Tegutseb iseseisvalt koduümbruse mängu- ja spordiväljakul.
26. Mängib lihtsamaid maastikumänge.

LAPSE EELDATAVAD ÜLDOSKUSED

ÜLDOSKUSED

Õppekavas eristatakse nelja üldoskuste rühma:

- 1) mänguoskused;
- 2) tunnetus- ja õpioskused;
- 3) sotsiaalsed oskused;
- 4) enesekohased oskused.

Üldoskuste kujunemist toetatakse kõigi õppe- ja kasvatustegevuste kaudu, erinevate valdkondade sisusid lõimides.

MÄNGUOSKUSED

Mäng on eelkoolieas lapse põhitegevus. Mängu käigus omandab ja kinnistab laps uut teavet, uusi oskusi, peegeldab tundeid ja soove, õpib suhtlema, omandab kogemusi ja käitumisreegleid. Mänguoskus on kõigi üldoskuste ning õppe- ja kasvatustegevuse eri valdkondade oskuste ja teadmiste arengu alus.

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel 6–7aastane laps:

- 1) tunneb mängust rõõmu ning on suuteline mängule keskendumiseks;
- 2) rakendab mängudes loovalt oma kogemusi, teadmisi ja muljeid ümbritsevast maailmast;

- 3) algatab erinevaid mängu ja arendab mängu sisu;
- 4) täidab mängudes erinevaid rolle;
- 5) järgib mängureegleid ning oskab tuttavate mängude reegleid teistele selgitada;
- 6) suudab mängu käigus probleeme lahendada ja jõuda mängukaaslastega kokkuleppele;
- 7) tunneb rõõmu võidust ja suudab taluda kaotust võistlusmängus;
- 8) kasutab mängudes loovalt erinevaid vahendeid.

TUNNETUS- JA ÕPIOSKUSED

Tunnetusoskused on oskused tahtlikult juhtida oma tunnetusprotsesse – taju, tähelepanu, mälu, mõtlemist, emotsioone ja motivatsiooni.

Õpioskuste all mõistetakse lapse suutlikkust hankida teavet, omandada teadmisi ja oskusi ning uurida ja katsetada. Õpioskused kujunevad tunnetusoskuste arengu alusel.

Teise aluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1. hangib ümbrusest aktiivselt infot ning loob selle hankimiseks ise uusi võimalusi. Keskkonnast tuleva info hulka tasakaalustab, reguleerib ja organiseerib lapse jaoks täiskasvanu;
2. keskendub lühikeseks ajaks ühele tegevusele, silmatorkavale stiimulile või omadusele, sõnalise juhendamise ja suunamise korral on ta püsivam;
3. tegutseb teistega kõrvuti ja osaleb ühistegevuses vahelduvas vormis;
4. mängib teiste lastega lihtsamaid igapäevaseid olukordi ja tegevusi kajastavaid rollivahetusega mängu;
5. loob tegevuse kaudu seoseid kõnega; sõnad ja objektid saavad tema jaoks mõiste tähenduse;
6. suhtleb valdavalt 1-2 sõnaliste lausetega nii mängus kui ka igapäevastes peamiselt tuttava täiskasvanuga ning kasutab mitteverbaalseid suhtlusvahendeid (osutamine, miimika),
7. räägib ja saab aru üksnes sellest, mida ta tajub;
8. tunneb huvi raamatute vastu ning mõistab lihtsaid realistlikke jutukehi, mis seostuvad tema enda kogemustega;
9. tunnetab keskkonna mõju, avastab seoseid oma tegevuse ja selle tagajärje vahel, lihtsamaid põhjuse-tagajärje suhteid ning saab aru kuuluvusest ja erisusest;
10. sobitab erinevaid matrejjale ja esemeid;
11. rühmitab ühe nähtava omaduse järgi;
12. omandab uusi seoseid vahetu, korduva ja aktiivse tegutsemise ning käelise tegevuse kaudu;
13. kasutab omandatud teadmisi, seoseid ja tegevusi samas situatsioonis ning kontekstis, kannab üle lihtsamaid seoseid ning kasutab neid sarnastes ülesannetes ja olukordades.

Kolmanda aluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1. leiab tegutsemisajendi, plaanib ja organiseerib tegevusi täiskasvanu abiga; täiskasvanu suunab lapse tegevust kõne kaudu;
2. plaanib osaliselt oma käitumist ja tegevust iseendale suunatud kõne vahendusel;
3. keskendub tegevusele lühikeseks ajaks, tema tähelepanu ei ole veel püsiv;
4. tegutseb vahetult nii konkreetsete asjadega kui ka neid kujutavate sümbolitega;

5. kordab ja jäljendab varasemaid kogemusi ning mäluhilte nii konstruktiivses mängus kui ka lihtsas rollimängus;
6. mängib mõnda aega koos teistega ja järgib lihtsamaid reegleid;
7. on omandanud sõnavara, mis võimaldab tal ennast väljendada;
8. osaleb dialoogis,
9. jälgib lihtsaid lookesi ja eristab kogemusele tuginedes realistlikke sündmusi väljamõeldud lugudest;
10. mõistab osaliselt kõnet ka ilma toetava vihjeta ning saab aru lihtsamatest ülekantud tähendustest;
11. rühmitab asju ja esemeid ühe või mitme tajutava omaduse või nimetuse järgi;
12. tal on ettekujutus arvamõistest ja värvuste nimetustest;
13. leiab võrdluse alusel asjadest ühiseid ja erinevaid jooni ning nendevahelisi seoseid, kasutab info saamiseks keelt;
14. tema ettekujutus oma teadmistest ja oskustest on ebarealistlik;
15. omandab uusi seoseid, mõisteid ja tedmisi korduva kogemuse, aktiivse tegutseise ning mudelite järgi õppimise kaudu; vajab oma tegevusele tagasisidet.

Neljanda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1. oskab osaliselt oma tegevusi plaanida ja organiseerib ning tegutseb iseseisvalt otsese juhendamiseta, kuid autoriteetide toel;
2. plaanib minakeskse kõne abil oma tegevust ja lahendab probleeme;
3. hangib tänu keeleoskusele uut teavet; tema kõne toetub mälule ning sõltub sellest, kellega ja mis olukorras ta koos on,
4. saab aru mõistatustest ja lihtsamatest piltlikest võrdlustest;
5. järgib lihtsaid reegleid,
6. huvitub võistlusmängudest ja tahab olla edukas;
7. osaleb ühistegevuses ning teeb koostööd teiste lastega; konstrueerib, osaleb rolli- ja võistlusmängudes ning loovtegevustes;
8. liigitab lihtsamate üldmõistete või mitme tunnuse järgi; keskendub tegutsedes mitmele nähtavale ja eristavale tunnusele ning jaotab oma tähelepanu;
9. saab aru arvamõistest; huvitub tähtedest;
10. omandab uusi teadmisi praktiliste olukordade, kogetud emotsioonide, kujutluste ja kõne kaudu.

Viienda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1. tegutseb lühikest aega iseseisvalt, kuid tegutsemiskindluse saavutamiseks vajab veel täiskasvanu abi;
2. reguleerib oma käitumist ja emotsioone täiskasvanu abiga, hakkab oma tegevust planeerides ja korraldades kasutama sisekõnet;
3. tegutseb koos teistega; teda motiveerivad tegevused eakaaslastega;
4. tema keeleline areng võimaldab lahendada ülesandeid ja probleeme ning saavutada kokkuleppeid;
5. konstrueerib, katsetab ja uurib erinevaid võimalusi, kasutades nii sümboleid, kujutlusi kui ka reaalseid esemeid ja objekte;
6. osaleb erinevates mänguliikides ja loovtegevustes;
7. räägib esemetest, mis pole kohal, ja olukordadest, mis toimusid minevikus või leiavad aset tulevikus, ning fantaseerib;
8. keskendub huvipakkuvale tegevusele mõnikümmend minutit;

9. oskab vaadelda ning märgata detaile, olulisid tunnuseid ja seoseid;
10. eristab rühmi ja oskab neid võrrelda ning saab aru lihtsamate mõistete kuuluvusest, alluvusest ja üldistusastmetest;
11. tal on ettekujutus numbritest, tähtedest ja sümbolitest;
12. omandab teadmisi kogemuste ja kõne kaudu, tegutseb aktiivselt ning lahendab probleeme;
13. kasutab teadmiste omandamisel ja kogetu meenutamisel intuiivselt lihtsamaid meeldejätmise viise (mälustrateegiaid).

Kuuenda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1. plaanib oma igapäevategevusi, seab eesmärged ning üritab alustatud tegevused lõpetada;
2. suudab keskenduda tegevusele vähemalt 20-30 minutiks;
3. kasutab kujutlusi luues ja tegevusi planeerides sisekõnet;
4. kasutab kõnet info saamiseks, tegelikkuse adumiseks ning uute teadmiste omandamiseks;
5. järgib ühistegevustes reegleid ja suudab neid selgitada;
6. kasutab sidusat kõnet, tema dialoog on suunatud rohkem iseendale;
7. osaleb aktiivselt käelistes ja loovtegevustes;
8. saab aru asjade suhetest ja omadustest ning ajalis-ruumilisest järjestusest;
9. kasutab teadmisi igapäevastes situatsioonides, nii uudses kui ka sarnases olukorras;
10. kasutab uute teadmiste omandamisel meeldejätmise strateegiaid juhuslikult, teadvustab kordamise vajadust.

Seitsmenda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised tunnetus- ja õpioskused:

1. organiseerib ja plaanib oma igapäevaseid tegevusi ja tuttavat keskkonda, seab eesmärged, üritab tegutseda sihipäraselt ning lõpetab alustatud tegevused;
2. suudab reguleerida oma emotsioone ja käitumist, kasutades selleks kõnet nii aktiivse kui ka pidurdavas rollis;
3. toetub tegutsedes oma tegevusele või antavale tagasisidele, eakaaslaste hinnangutele ja võrdlusele teistega;
4. keskendub korraga mitmele tegevusele või stiimulile ning on suuteline kestvamaks tahtepingutuseks;
5. seab uudsetes olukordades täiskasvanu sõnalise juhendamise järgi eesmärged ning valib tegutsemisstrateegiaid;
6. katsetab, konstrueerib ja uurib, kasutades oma teadmisi ja varasemaid kogemusi uues vormis ning kombinatsioonis;
7. osaleb erinevates mänguliikides, järgib reegleid;
8. liigutab ning tajub esemeid ja sündmusi tervikuna, saab aru nende vahelistest seostest ning suudab olulist teadvustada täiskasvanu abiga;
9. loob uusi seoseid eeskju, seletuste, kuulamise ja nägemise kaudu;
10. kasutab eakaaslastega suheldes arutlevat dialoogi;
11. huvitub sotsiaalsetest suhetest, räägib enam iseendast ning tunneb huvi teiste vastu;
12. teab ja kasutab tähti, numbreid ja sümboleid, kirjutab etteütlemise järgi lihtsamaid 1-2 silbilisi sõnu ning teeb lihtsamaid matemaatilisi tehteid;
13. orienteerub oma teadmistes, märkab detaile ja seoseid, kasutab teadmisi uusi ülesandeid lahendades nii uudses kui ka sarnases olukorras, kuid vajab juhendamist ja abi seoste loomisel eelnevaga;

14. oskab suunamise ja õpetamise korral kasutada lühikest aega õppimisstrateegiaid;
15. tajub oma mälu mahtu ning kordab teadlikult meeldejäetavat materjali.

SOTSIAALSED JA ENESEKOHASED OSKUSED

Enesekohaste oskuste all mõistetakse lapse suutlikkust eristada ja teadvustada oma oskusi, võimeid ja emotsioone, juhtida oma käitumist.

Sotsiaalsete oskuste all mõistetakse lapse oskusi teistega suhelda, tajuda nii iseennast kui ka partnereid, võtta omaks ühiskonnas üldtunnustatud tavadid ning lähtuda eetilistest tõekspidamistest.

Teise eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

1. väljendab lihtsaid emotsioone, mis on tugevad ja vahelduvad kiiresti;
2. teadvustab ennast, kasutab osaliselt minavormi, proovib ennast maksma panna ning oskab keelduda ja ei öelda,
3. üritab aru saada teiste inimeste seisukohtadest, kuid tema tajud on enesekesksed;
4. hindab oma oskusi ja suutlikkust paremaks, kui need tegelikult on;
5. teab oma ees- ja perekonnanime ja elementaarseid viisakusreegleid ning kasutab neid, kui seda on talle õpetatud;
6. sööb, joob ja riietub lahti valdavalt iseseisvalt ning püsib suurema osa päevast kuiv ja puhas;
7. reageerib sõltuvalt situatsioonist ja ümbritsevate inimeste käitumisest;
8. mõistab selgelt väljendatud keeldu „Ei tohi!“, „Ära tee!“jne;
9. tunneb huvi teiste laste vastu, jälgib neid ja mängib nendega kõrvuti;
10. toetub võõrastega suheldes ja enesekindluse saavutamiseks tuttavale täiskasvanule;
11. matkib täiskasvanu tegevusi, millele saab tagasisidet.

Kolmanda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

1. saab aru, et inimestel võivad olla tema omadest erinevad tunded ja emotsioonid;
2. tal on osaliselt kujunenud enesetunnetus ja eneseteadvus;
3. väljendab tugevaid emotsioone, oma mina;
4. võib karta tundmatuid ja uusi asju;
5. tahab igapäevastes olukordades valikute üle ise otsustada ning üritab neid ka täide viia;
6. tema enesekindlus on kõikuv; enesekindluse saavutamiseks vajab ta turvalisust, tunnustust, rutiini ja reegleid;
7. osaleb täiskasvanuga ühistegevustes; teisi lapsi pigem jälgib, tegutseb nendega kõrvuti;
8. jagab mõnikord oma asju ka teistega, valdavalt on ta siiski omandihoidja;
9. loob sõprussuhteid nendega, kellega on tihti koos; tegutseb kontakti luues ja säilitades sihipäraselt;
10. algatab vestlust eri partneritega erinevatel teemadel; tajub, mida teised teavad ja mis on neile uus;
11. täidab igapäevaelu rutiini;

12. järgib lihtsamaid sotsiaalseid reegleid ning eeskujudele toetudes jälgendab igapäevaelu rolle ja tegevusi.

Neljanda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

1. väljendab verbaalselt lihtsamaid emotsioone, oma soove, tahtmisi ja seisukohti ning püüab jõuda kokkuleppele;
2. tahab olla iseseisev, kuid sageli ei ole tal enda suutlikkusest realistlikku ettekujutust;
3. saab hakkama eneseteenindamisega (riietub, sööb, joob iseseisvalt), tal on kujunenud tualetiharjumused;
4. teab oma nime, vanust ja sugu ning märkab soolisi erinevusi;
5. seab endale mõningaid eesmärke ja täidab neid;
6. väärtustab oma saavutusi, ent vajab oma tegevuse tunnustamist ja täiskasvanu tähelepanu;
7. püüab vahel teisi abistada ja lohutada; tal on mõningane ettekujutus teiste inimeste tunnetest ja mõtetest;
8. osaleb lühikest aega ühistegevuses eakaaslastega, kuid eelistab üht mängukaaslast rühmale;
9. arvestab reegleid mängudes ja tegevustes, mida juhib autoriteet,
10. saab aru lihtsamatest seltskonna käitumise reeglitest ning järgib neid igapäevases suhtluses; püüab täita kodukorra reegleid;
11. saab aru valetamisest kui taunitavast käitumisest;
12. huvitub võistlusmängudest ning tahab olla edukas.

Viienda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

1. hakkab mõistma teiste inimeste tundeid ja mõtteid;
2. väljendab oma emotsioone ja räägib nendest; suhtleb ja tegutseb enamasti iseseisvalt ning orienteerub oma suutlikkuses;
3. suudab kuigivõrd vastutada oma tegevuse eest;
4. on tundlik teiste hinnangute suhtes, need mõjutavad tema enesehinnangut;
5. imiteerib täiskasvanu tegevusi ja rolle, kasutades tema sõnavara ja maneere;
6. eelistab sootüübilisi mängu;
7. naudib rühma kuulumist ja eakaaslaste seltsi ning ühistegevust; teeb eesmärgi saavutamiseks koostööd, jagab ja vahetab;
8. akseptib reegleid, kogemusi ja muutusi; jälgib reeglite täitmist teiste poolt;
9. kõne areng võimaldab arusaamatusi lahendada verbaalselt;
10. oskab avalikus kohas sobivalt käituda ning teab, mida tohib, mida mitte.

Kuuenda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

1. tajub ja mõistab teiste inimeste emotsioone ja seisukohti ning arvestab neid käitumises ja vestluses;
2. seab endale eesmärke ja üritab neid ellu viia;
3. on oma tegevustes orienteeritud tunnustusele, tähelepanule ja emotsionaalsele toetusele;
4. eelistab omasoolisi mängukaaslasi; kujunevad esimesed sõprussuhted;

5. suudab lühikest aega ilma täiskasvanu kontrollita rühmas mängida ning teha koostööd omal viisil;
6. järgib mängudes ja tegevustes reegleid, eriti nende täitmist teiste poolt; oskab reegleid teistele selgitada;
7. järgib sotsiaalset rutiini.

Seitsmenda eluaasta lõpuks on laps omandanud järgmised sotsiaalsed ja enesekohased oskused:

1. mõistab teiste inimeste tundeid ja nende mitteverbaalseid väljendusi;
2. vastutab rohkem oma tegevuse eest ning räägib oma kavatsustest;
3. suudab oma emotsioone ja käitumist kontrollida, oskab ka teisi arvestada ning suhtub teiste laste tegevusesse sallivamalt;
4. suudab tegutseda iseseisvalt ning sõltub vähem oma vanematest;
5. algatab mängu ja tegevusi;
6. püüab kõigega hakkama saada, on tundlik oma ebaõnnestumiste ja teiste hinnangute suhtes; otsib vastastikust mõistmist ja kaasaelamist oma tunnetele;
7. hoolib väiksematest, osutab abi ja küsib seda vajaduse korral ka ise;
8. loob sõprussuhteid;
9. järgib rühmas reegleid ning arvestab rühma vajadusi;
10. talub muutusi ja vanematest eemalolekut, siiski on uues situatsioonides ebakindel ja võib tõmbuda endasse;
11. arutleb lihtsamate eetiliste probleemide üle ning teeb vahet hea ja halva vahel nii enda kui ka teiste puhul.

LAPSE ARENGU HINDAMINE

1. Lapse arengu analüüsimine ja hindamine on oluline lapse eripära mõistmiseks, erivajaduste väljaselgitamiseks, positiivse enesehinnangu ja arengu toetamiseks ning õppe- ja kasvatustegevuse kavandamiseks koostöös lapsevanemaga.
2. Lapse arengu hindamine on osa igapäevasest õppe- ja kasvatusprotsessist. Pedagoogid viivad vaatlusi läbi kindla plaani alusel ning lapsi jälgitakse nii igapäevatoimingutes, vabamängus kui ka pedagoogi suunatud tegevustes.
3. Lapse arengu hindamise aluseks on eeldatavad üldoskused ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade tulemused.
4. Lapse arengut kirjeldatakse lapsest lähtuvalt, väärtustades saavutatut ning tunnustades lapse toimetulekut, arenemist, positiivseid hoiakuid ja huvi.
5. Lasteasutuse pedagoogiline nõukogu otsustab, milliseid meetodeid kasutada lapse arengu hindamisel. Rühmaõpetaja tutvustab lapsevanemale lapse arengu hindamise põhimõtteid ja korraldust (Lisa 3. 3-5 aastase lapse arengu hindamise tabel.).
6. Vähemalt üks kord õppeaastas viib pedagoog lapse arengu hindamiseks ja toetamiseks lapsevanemaga läbi arenguestluse, mis:
  - 1) annab tagasisidet lapse arengust ja õppimise tulemustest;
  - 2) selgitab lapsevanema seisukohad ja ootused lapse arengu suhtes.

7. Lapse arengu hindamise ja arenguvestluse tulemus dokumenteeritakse «Isikuandmete kaitse seaduses» sätestatud tingimustel.

Lapse arengu hindamiseks on Puka lasteaias võetud kasutusele ühtne arengu hindamise tabel (Lisa 3). Kooli minevate laste arenguvaatlus fikseeritakse tabelisse, mille alusel koostatakse lapse koolivalmiduskaardile lapse arengust lühikirjeldus (Lisa 1).

Lisaks koostavad õpetajad 2 korda aastas, sügisel ja kevadel, lapse kohta 5-minuti vaatluslehe. Kiusamisest vaba lasteaia programmi raames täidavad vanema rühma õpetajad kord aastas lapse küsitluslehe (Lisa 5), tähistamaks lapse fantaasia ja loovuse arengut.

Noorema rühma lapsed joonistavad "Kiusamisest vaba lasteaia" meetodika näitel 2 korda aastas pildi perest, sügisel ja kevadel, lapse arengu vaatlemiseks ja tähelepanekute tegemiseks.

Varajane märkamine ja sekkumine

Kõik lapsed ei sünni samade eeldustega. Lapsi mõjutavad bioloogilised ja sotsiaalsed tegurid. Mõned neist faktoritest põhjustavad erivajadusi, mille tõttu võivad lapsed vajada rohkem tähelepanu ja tegelemist, ning sobiva arendustöö planeerimist ning teostamist. Mida varem need erivajadused avastatakse, seda kiiremini ja efektiivsemalt saab laps abi.

Varajase sekkumise all mõeldakse arenguliste erivajadustega (AEV) laste võimalikult varajast märkamist (vanuses 0–3 a.), mahajäämuse või eelisarenenud valdkondade hindamist ja sobiva arendustöö planeerimist ning teostamist.

Erivajadusega on laps, kes erineb tavalisest lapsest vaimsete omaduste, sensoorsete võimete, suhtlemisuskuste, käitumise ja emotsionaalse arengu ja/või füüsiliste omaduste poolest. Nende laste varajane väljaselgitamine on oluline mitmel põhjusel.

- mida varem avastatakse lapsel arengu mahajäämus või erivajadus, seda suurema tõenäosusega on erinevatest sekkumismeetoditest lapsele kasu.
- pered saavad kasu sellest toest, mida neile pakutakse sekkumise protsessis.
- kooli jõuab rohkem lapsi, kes on valmis koheselt õppima asuma.

Varajase sekkumise korral kombineeritakse mitme valdkonna teenused- eelkõige tervishoiu-, sotsiaal ja haridusteenused (psühholoogia, eripedagoogika, eelkoolipedagoogika). Nende valdkondade spetsialistide koostöös võib loota parimale tulemusele. Kõik need spetsialistid on ühel nõul seisukohaga, et mida varasemas arenguetapis sekkumine toimub, seda parem. Varajase sekkumise tähenduses parem on hea tulemus väiksema pingutusega.

Lapse ja pere jaoks on oluline lapse arenguliste erivajaduste varane tuvastamine ning lapsele vajalike teenuste ja abi saamine. Varasel sekkumisel või selle puudumisel on väga pikaajalised mõjud, eriti kui arengu kõrvalkalded on sageli tuvastatavad juba üsna varases lapseas. Laste arendamine ja nende vajaduste rahuldamine on vanema vastutusel.

Õpetaja roll erivajadustega laste varajaseks märkamiseks eelkoolieas

Lasteaiaõpetaja on lapse elus tähtis inimene. Õpetaja näeb last koos teiste omavanustega, lapsevanemal tavaliselt seda võrdlust ei ole. Üks suurimaid ülesandeid laste erivajaduste varajaseks märkamiseks on järjepidev laste arengu hindamine ja arengu perioodiline analüüsimine, et märgata laste võimalikke arenguprobleeme varakult.

Arengu hindamine on vajalik, et

- 1) määratleda lapse arengulised saavutused;
- 2) selgitada välja lapse erivajadused, õppimise ja õpetamise eripära;
- 3) koostada lapsele individuaalne õppekava;
- 4) aidata lapsel ise enda arengut ja edasiminekut näha,
- 5) toetada lapse õppimist.

Tänapäeval kaasatakse hindamisse võimalikult palju lapsega seotud isikuid (lapsevanem, õpetaja, muusikaõpetaja, logopeed jne), et hindamine oleks lapsekeskne ja valdkondade rohke, et hinnata last kui tervikut.

Õpetaja jaoks on sama oluline teada, millised on lapse individuaalsed tugevused ja arenguvajadused, kuidas on lapse areng võrreldes teiste lastega. Mõistes lapse individuaalseid erinevusi, aitab see teadmine juhendada last tema individuaalsusest lähtuvalt.

Pärast erivajaduse märkamist ja lapse arengutaseme ning vajaduste hindamist on vajalik teha analüüs lapse hetke olukorrast ja vahekokkuvõtte. Arenguveestlusega antakse lapsevanematele ja lapsega töötavatele inimestele ülevaade infost lapse kohta. Arenguveestlus on soovitatav läbi viia kaks korda aastas ja lisaks siis, kui on vaja esile kerkinud probleeme lahendada. Arenguveestlus on pigem hea võimalus koostööks, kui kohustus. See on silmast-silma vestlus koostööpartnerite vahel, et aidata teisel poolel lapsega võimalikult hästi kursis olla. On tähtis, kuidas ja mida lapsevanemaga räägitakse. Erivajaduse asemel võib tegemist olla ajutise probleemiga. Selle eristamiseks on vajalik suhelda koostöövõrgustikuga, uurida taustainformatsiooni ning uurida võimalikke põhjuseid. Nendele andmetele tuginedes saab õpetaja vanemale paremini selgitada lisahindamise vajadust. Tihti on õpetaja suhtumine see, mis määrab, kas lapsevanem läheb lapsega uuringutele.

Põhjalikult hinnatud ja uuritud lapsele saab valida sobivaid sekkumismeetodeid. Üheks selliseks meetodiks on individuaalne arengukava (IAK). See koostatakse lapsele meeskonnatööna- lapsevanem, õpetaja, logopeed, tugisik, kindlaks ajavahemikuks, tavaliselt üheks aastaks, individuaalne arengukava. Selles dokumendis fikseeritakse arengulisi erivajadusi arvestava õpetuse individuaalsed eesmärgid ja sisu, ajaline kestus, kuidas kohandatakse õppematerjale ja hindamist. Arengukava koostatakse arendamist vajavates arenguvaldkondades.

Erivajadustega lapsed saavad kasu, kui nad on rühmas koos lastega, kellel ei ole erivajadusi. Kaasavas keskkonnas omandab erivajadusega laps paremini eluks vajalikud oskused ning ühiskonna jaoks sobivad käitumismustrid. Kaasava hariduse põhimõtte järgi peavad haridusasutused olema kättesaadavad kõigile. Koostöö kvaliteet vanemate, tervishoiu spetsialistide ja õpetajate vahel omab suurt mõju lapse tervele arengule, koolivalmidusele ja õpitulemustele. Kaasava hariduse edu tuleneb vähem lapsest ja rohkem täiskasvanute omavaheliste suhetest ja koostööoskustest.

Õpetajast, tema ettevalmistusest ja suhtumisest sõltub, kuidas aktsepteeritakse erivajadusega last rühmas. Õpetajad, kes on rohkem haritud varajase lapsepõlve osas ja kellel on pikem töökogemus, on positiivsemalt meelestatud erivajadusega lastesse ja kasutavad teadlikult kindlaid õpetamisstrateegiaid.

Koolieelse õpetaja ettevalmistus peab sisaldama järgmisi valdkondi: eakohane ja ebatüüpiline areng, perekonna roll ja suhted perekonnas, õppemeetodid ja nende valik, individuaalse arenduskava rakendamine, meeskonnatöö põhimõtted, eetilised printsiibid ja professionaalsus. Õpetajale peab olema tagatud võimalus erialaspetsialistidega kontakti võtta ja koostööd teha.

Eelkooliealine laps veedab lasteaiakeskkonnas suurema osa oma päevast. Lasteaialapse „tööpäev” võib olla pikem vanema päevast. Õpetaja õpib last tundma paremini kui ükski lastekaitsetöötaja või arst seda teha saab. Lapsevanema ja lasteaiadepetaja vaheline kontakt ja koostöö peab olema usaldusele põhinev. Lasteaiadepetaja näeb last võrdluses teiste samavanuste lastega ja oskab hinnata kõrvalkaldeid eakohasest arengust. Selleks, et seda teha pädevalt ja last abistaval moel, peab õpetajal olema vastav ettevalmistus.

KOOLIVALMIDUS

Üksnes lapse vanus ei määra, kas laps on kooliks valmis või ei. Kooliks valmisolekut mõjutavad nii sünnipärased eeldused ja võimed kui kasvukeskkond, kus laps elab ja areneb. Mõjutajateks on ka inimesed, kes lapse arengut suunavad ja temaga suhtlevad. Lapsed ja nende koolieelsed kogemused on erinevad.

Koolivalmidus on lapse tervislik, sotsiaalne, motivatsiooniline ja vaimne valmisolek minna mänguliselt põhitegevuselt üle suunatud ning kõrgemal tasemel õpitegevusele. See on lapse valmisolek õpitegevuse alustamiseks ja väljendub soovis õppida, omandada uusi teadmisi, jälgida ja täita täiskasvanu selgitusi ja korraldusi. Koolivalmiduse saavutamiseks on vaja soodsat keskkonda ja lapse enda aktiivset tegevust.

Koolivalmidus on valmisolek minna üle mänguliselt põhitegevuselt õpitegevusele.

Koolivalmidust vaadeldakse läbi 3 arenguaspekti: füüsiline ehk kehaline areng, vaimne areng ja sotsiaalne areng.

Kehalise arengu aspektist lähtuvalt on tähtis lapse tervis, millest saab lapsevanem tagasisidet perearstilt. Füüsilisest arengust oleneb lapse koormustaluvus ja töövõime. Näiteks peab laps taluma koolipäeva ja koolitee pikkust, jaksama kanda koolikotti. Füüsilise arengu aspektist on olulised:

- liikumisaktiivsus ja vastupidavus
- erutus- ja pidurdusprotsesside tasakaal
- oskus valitseda oma liigutusi ja liikumist
- motoorne areng – käelihaste tegevus ning mõningane käe ja silmade koostöö
- lapse kuulmise ja nägemise tase

Koolivalmiduse teine aspekt on **lapse vaimne areng**. Vaimse arengu aspektist on olulised:

- vaatlusoskus – oskus kuulata teiste juttu, uurida, koondada tähelepanu ka igavamale tegevusele
- väljakujunenud terviku tajumine ehk mõtestatud taju – laps oskab pildi järgi jutustades näha asju omavahelises seoses, neid seoseid seletada; oskus eristada olulisi tunnuseid ebaolulistest
- oskus anda esemetele, nende tunnustele ühine nimetus – üldnimede osa sõnavaras
- kujutlused ruumist – all, ülal, peal, kohal, ees, taga, kõrval, vahel jne
- silmamõõdu areng – haarata hulki 3-5 objekti
- tähelepanu koondamise võime – katkestamata tegevus vähemalt 10 minuti jooksul, on üks koolis toimetuleku eeldusi
- oluline on lapse kõne ja väljendusoskuse areng, häälikute õige häälimine ja kuulmine – oskus seotult ja arusaadavalt kirjeldada tuttavate esemete ja nähtuste omadusi, edasi

anda oma mõtteid, selgitada olukordi, jutustada oma lemmiktegevusest või sündmusest pildi või saripildi järgi

- kujutlused ajast – eile, täna, homme, nädalapäevade nimetused, aastaegade tunnused
- oskus järjestada esemeid suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse järgi.
- Kooli nõudmistega toimetulekuks vajalik **sotsiaalne küpsus** tähendab seda, et lapsel on tekkinud soov õppida, omandada uusi teadmisi. Tal on motivatsioon ja valmidus sihipäraselt tegutseda ja viia alustatud tegevus lõpuni. Samuti on olulised:
  - täiskasvanu korraldustest, juhistest aru saamine ja nende täitmine
  - kollektiivis kaaslastega arvestamine ning koos tegutsemise oskus
  - püüdlus alustatud tegevust lõpule viia
  - kohanemisvõime
  - toime tulemine enesega ja eneseteenindamisega
  - tahtelise käitumise elemendid

Õpetajad peavad kooli astumisel oluliseks eelkõige lapse emotsionaalset tasakaalu ja suutlikkust tulla toime erinevates sotsiaalsetes olukordades. Vaja on pöörata tähelepanu teiste abistamise oskuse ja hoolivuse kujundamisele ja selles mõjutab lapsi kõige rohkem kodu. Seega iseloomustavad sotsiaalset pädevust teadmised suhtlemise normidest ja oskused orienteeruda sotsiaalsetes situatsioonides.

Parim vahend, millega laps õpib eakaaslaste ja täiskasvanutega suhtlema, on mäng. Mäng koolieelses eas on erakordselt arendav, selleks tuleb täiskasvanutel luua ainult tingimused. Mäng võib olla alusharidusele palju rohkem kui ainult vahend, mille abil on võimalik panna lapsi efektiivsemalt omandama teadmisi ja oskusi. Arenguhüpe mängutegevusest õppimistegevusse ehitatakse mitte faktide vaid fantaasia ja mängu abil.

Vaatlused ja hindamine koolivalmiduse määramiseks viiakse läbi vastava juhendi alusel. Kõik saadud tulemused lisatakse lapse arengumappi ja antakse tagasisidet lapsevanemale. Lapsevanemat nõustatakse koolipikenduse küsimuses ja koolipikendust saavatele lastele töötatakse välja individuaalne arenduskava. Vajadusel kasutatakse erispetsialistide abi. Lasteaia õppekava läbinule väljastab lasteaed vastava õiendi. Lasteaia ja kooli koostööna võimaldatakse koolieelikul tutvuda kooliga.

Soovitused lapsevanematele

- Kooli valikul peaks arvestama lapse võimeid ja huvisid, koolitee pikkust. Väga oluline on lapse valmisolek õppimiseks.
- Suur roll on lapse ja pere ühistegevustel, oluline on üheskoos vestelda, mängida, jalutada, vaadelda, märgata, reisida, arutleda jne.
- Väga oluline on päevakava koostamine ja sellest kinnipidamine, üheskoos järgmise päeva läbiarutamine. Kindel režiim, rutiin, toitumisharjumused tagavad lapsele turvatunde.
- Lapse jaoks parim kool jagab koduga samu väärtusi ja kasvatuspõhimõtteid ja vastab lapse võimetele ning huvidele. Sellele peaks mõtlema kooli valikul.
- Enne kooliaasta algust on hea lapsega koos koolitee läbi jalutada ja lihtsate sõnadega tähelepanu juhtida võimalikele ohtudele (ristmikud jne).
- Laps peaks teadma peast kodust aadressi ja vanemate telefoninumbrit, see loob kindlustunde ja aitab mitmesugustes olukordades toime tulla.

- Lapse drillimine koolieelses eas on arengu vaenlane, see võib kaasa tuua motivatsiooni kadumise. Akadeemilisi teadmisi ei tasu üle tähtsustada, olulisem on kujundada lapses positiivset hoiakut kooli ja õppimise suhtes.
- Käeline tegevus, eriti rebimine on väga vajalik ja aitab lapse arengule kaasa.
- Ettelugemine kasvõi 10 minutit päevas on väga oluline, see ei aita kaasa mitte ainult lugema ja kirjutama õppimisele, vaid arendab üldist kirjandushuvi ja kuulamisoskust. Laps ei oska kuulata, kui talle on vähe ette loetud. Muinasjutud on selleks väga tänuväärne materjal, samuti võiks kuulata toredaid lastele mõeldud plaate.

ERIVAJADUSTEGA LAPS

Laps on arenguliste erivajadustega kui tema võimed, tervislik seisund, keeleline ja kultuuriline taust ning isiksuseomadused (sh. keha-, keele-, meele- või kognitiivne puue, emotsionaalsed ja käitumisraskused, üld- või eriandekus) erinevad sedavõrd, et tavapärase õpikeskkond ning õppe- ja kasvatusprotsess ei toeta tema võimete arengut piisavalt. Arenguvajaduste toetamiseks on vaja teha muudatusi või kohandusi lapse kasvukeskkonnas (mängu- ja õppevahendid, ruumid, õppe- ja kasvatusmeetodid jm) või rühma tegevuskavas.

Lapse varane erivajaduste või andekuse määratlemine ning vastava arendustegevuse alustamine annavad parema võimaluse lapse arengu ja õppimise toetamiseks. Erivajadustega lapse, sealhulgas andeka lapse arengu toetamine lasteaias on meeskonnatöö, mille toimimise eest vastutab lasteasutuse direktor.

Vajadusel koostatakse ka individuaalne arenduskava. Vähemalt üks kord õppeaastas tehakse kokkuvõtte individuaalse arenduskava rakendumisest, arengukeskkonna sobilikkusest ning lapse edasistest vajadustest.

Lasteasutus toetab erineva keelelise ja kultuurilise taustaga peret lapsele oma keele ja kultuuri tutvustamisel ning eesti keele ja kultuuri väärtustamisel.

Õpetaja selgitab välja oma rühmas erivajadustega laste olemasolu laste arengut ja käitumist jälgides.

1. Rühma pedagoogid koostavad vajadusel õppeaasta algul koostöös logopeedi, tervishoiutöötaja ja teiste spetsialistidega ning lapsevanemaga lapsele individuaalsuse kaardi (Lisa 7), et aidata teda järgi mahajäämuse osas või annab täiendavaid teadmisi ja ülesandeid andekatele lastele, mis on heakskiidetud pedagoogilises nõukogus.
2. Kui arst on lapsele kehalise häire puhul teinud ettekirjutuse, siis tegeleb temaga individuaalselt liikumisõpetaja korregeerivate harjutuste sooritamiseks.
3. Kui lapsel on kõnehäireid, suunab õpetaja ta logopeedi konsultatsioonile. Logopeedi, õpetajate ja lapsevanematega koostöös valmib õppeaasta alguses nimekiri lastest, kes vajavad kõneravi. Logopeedilist abi vajavate laste nimekirja kinnitab pedagoogiline nõukogu.
4. Kui lapsel esineb mahajäämuse mõne õppeaine omandamisel, tegeleb temaga rühma õpetaja süvendatult vastavalt sellele lapsele koostatud individuaalõppe plaanile (Lisa 4. Individuaalne arenduskava õppetegevuse valdkondade ja üldoskuste kaupa.).
5. Kui laps on musikaalne, teeb temaga süvendatud individuaalset tööd muusikaõpetaja.
6. Kui laps on andekas mõnes teises valdkonnas, siis tegeleb temaga rühma õpetaja vastavalt sellele lapsele koostatud individuaalõppe plaanile.

7. Lasteaias käivad erivajadusega lapsed, kes suudavad tegutseda rühmaliikmena ja käituvad üldkehtivate normide järgi, osaledes igapäevategevustes oma võimete kohaselt.

Märkamine ja toetamine

Tasand	Tegevused	Teostajad	Soovitused
I Märkamine ja esialgne toetamine	Laste arengu jälgimine rühmas. Võimaliku mahajäämuse, eripärasuse või andekuse õigeaegne avastamine. Lapsevanema (-te) kaasamine probleemi olemuse selgitamiseks.	Õpetajad. Õpetaja abid. Liikumis - ja muusikaõpetaja. Lapsevanem(ad). Lasteaia logopeed. Tervishoiutöötaja. Lapsekaitse - spetsialist.	Rühmasiseses töös on tähtsaim õpetajate ja õpetaja abide suhtumine erivajadustega lapsedesse, suutlikkus märgata ja soov toetada teistest erinevat last.
II Erivajaduse hindamine, täpsem vajaduste väljaselgitamine, nõustamine.	Täiendavad uuringud, mille käigus hinnatakse konkreetset lapse arengutaset. Lapse suunamine spetsialisti(de) juurde. Kõik last puudutavad küsitlused, vaatlused uuringud viiakse läbi ainult lapsevanema koostöös ja nõusolekul .	Perearst. Erinevad meditsiini eriala spetsialistid. Rühmaõpetajad. Logopeed. Liikumis - ja muusikaõpetaja. Lapsevanem(ad). Juhtkond. Tervishoiutöötaja. Lastekaitse - spetsialist.	Enne erialaspetsialistide kaasamist toimub vajadusel rühma - ja/või lasteaiasisene olukorra hindamine (lapse käitumise vaatlus erinevates tingimustes; last ja tema kasvukesk - konda puudutava lisateabe kogumine; võimete ja oskuste analüüs).
III Lapse arengu - tasemele vastav õpetus e. sekkumine.	Arengukeskkonna kujundamisel arvestatakse last uurinud spetsialistide soovitusi ning lapsevanem(te) soove ja arvamusi. Individualiseerimise võimalusteks on individuaalne lähenemine rühmaõpetajate ja abide poolt, tegevuste individualiseerimine ja diferentseerimine. Õppekasvatustegevuse mahu optimeerimine. Vajadusel tugiisiku teenuse rakendamine. Lapsevanema kaasamine arendustegevusse.	Rühmaõpetajad Õpetaja abid. Logopeed. Liikumis - ja muusikaõpetaja. Lapsevanem(ad). Juhtkond. Tervishoiutöötaja. Lastekaitse - spetsialist.	Kogutud teabe põhjal leitakse erivajadustega lapsele ja perele sobiv sekkumise viis.

	Individaalse õppekava rakendamine.		
--	------------------------------------	--	--

Meeskonnaliikmete tegevussuunad erivajadusega lapse toetamisel

Rühmaõpetajad	<ul style="list-style-type: none"> • Märkavad lapse probleemi, peavad vajadusel lapse kohta vaatluspäevikut, kuhu fikseerivad kirjalikult lapse positiivsed ja negatiivsed situatsioonid, konfliktid, lahendused jm olulise. • Analüüsivad lapse arengu analüüsi tulemusi ja situatsioone, toimunud lahendusi, toetamise võimalusi jm olulist. • Pöörduvad lapsevanema poole, teavitavad probleemist, selgitavad koduse olukorra, kaasavad lapsevanema koostööle lapse toetamiseks jne. Soovitavad koos tervishoiutöötajaga ning logopeediga vajadusel lapsele erialaspetsialisti konsultatsiooni. • Arutavad probleemi juhtkonna ja lastekaitsepetsialistiga, ning otsivad koos lahendusi. • Selgitavad vajadusel rühma lapsevanematele (jälgides isikuandmete mitteavalikustamist) rühma eripära ja töökorraldust. • Vestlevad rühma lastega, kujundades erivajadusega kaaslasesse positiivset hoiakut. • Suhtuvad erivajadusega lapsesse mõistvalt, väldivad negatiivseid hoiakuid. • Kujundavad või loovad lapse(laste) turvalise keskkonna. • Vajadusel koostavad lapsele iseloomustuse esitamiseks erispetsialistile. • Osalevad IAK koostamisel ja elluviimisel.
Lapsevanem(ad)	<ul style="list-style-type: none"> • Jagab oma kogemusi lapse tegutsemise, käitumise ja suhtlemise iseärasustest kodus. • Vahendab infot erinevatelt lapsega tegelenud spetsialistidelt, arstidelt jne. • Osaleb IAK koostamisel ja elluviimisel. • Hoiab meeskonna liikmetega kontakti ja huvitub lapse edusammudest ja tegevustest lasteaias
Logopeed	<ul style="list-style-type: none"> • Vajadusel juhib ja koordineerib lasteaias meeskonna tööd. • Uurib lapse kõnet ja tunnetuslike protsesside arengutaset. • Kujundab ja arendab lapse kõnet kui peamist suhtlusvahendit. • Jälgib erivajadusega lapse arengut rühmas ja soovitab uusi arendamisvõtteid ja vahendeid. • Nõustab rühmaõpetajaid ja lapsevanemaid. • Osaleb võimalusel rühma koosolekutel, aruteludes ja vestlusringides, vajadusel ka arenguestlustes. • Teeb ettepanekuid eriarstide konsultatsioonidele suunamiseks ning vormistab vajalikud väljavõtted ja kõne iseloomustused. • Annab teavet juhtkonnale.
Muusikaõpetaja	<ul style="list-style-type: none"> • Jälgib last muusikalistes tegevustes • Äratab huvi muusika, selle kuulamise ja musitseerimise vastu • Aktiviseerib positiivseid aistinguid ja emotsioone läbi muusikaliste impulsside

	<ul style="list-style-type: none"> • Toetab rütmi- ja kuulmistaju arengut.
Liikumisõpetaja	<ul style="list-style-type: none"> • Jälgib lapse liikumismustreid ja kehalise aktiivsuse muutusi • Aktiviseerib ja toetab last liikumistegevustes • Toetab üldfüüsilist arengut
Direktor	<ul style="list-style-type: none"> • Tutvub lapsega, teeb oma tähelepanekud rühma töökorraldusest jne. • Nõustab rühmameeskonda pakkudes erinevaid lahendusi jms. • Organiseerib õpetajatele vestlusringe, soovitab koolitusi toetamaks õpetajate toimetulekut. Vajadusel osaleb aruteludes, vestlusringides. • Osaleb IAK-de koostamises. • Võimaldab õpetajatele täiendkoolitusi. • Vajadusel muudab töökorraldust; tagab tugiisiku olemasolu jms lähtuvalt seadusandlusest. • Võimalusel muudab rühma liiki ja vähendab laste arvu rühmas. • Leiab võimalusi vajaliku materiaalse baasi jaoks. • Suunab vajadusel lapsevanema nõustamiskomisjoni.

Erineva keelelise ja kultuurilise taustaga lapse toetamise põhimõtted:

- Pedagoogid toetavad erineva keele- ja kultuuritaustaga peresid eesti keele ja kultuuri tutvustamisel ja väärtustamisel.
- Teistele rühma ja lasteaiakaaslastele omakorda tutvustatakse lapse päritolumaa kultuuri ja kombeid.
- Lapsed kasvavad vastastiku mõistmise ja sallivuse õhkkonnas.
- Erinevat kultuuri- ja keeletausta peetakse väärtuseks.

Andekate laste toetamise põhimõtted:

- Andekad lapsed saavad õppeprotsessis vajadusel rohkem, keerulisemaid ja süvenemist nõudvaid (lisa)ülesandeid.
- Last suunatakse ise teavet otsima ja seda hiljem rühmakaaslastega jagama.
- Leitakse võimalusi, et laps saaks kasutada oma tugevusi, fantaasiat või oskusi rakendades valida vahendeid ja väljundeid tegevusteks.

KOOSTÖÖ LASTEVANEMATEGA

Hea koostöö lastevanematega on aluseks laste kohanemisele lasteaias ning turvatunde tekkimisele lasteaias viibides. Seega vajavad koostöövõimalused lastevanematega pidevat uuendamist ja täiendamist. Perekkonnal on esmane roll lapse õpetajana. Perekkonnad on erinevad, seega on oluline olla koostöös kõikide pereliikmetega, kes on lastega lähedates suhetes. Lasteaed toetab ja abistab perekonda laste kasvatamisel ja õpetamisel. Õpetajatel ja lastevanematel on ühine eesmärk arendada ja kasvatada iga last vastavalt tema individuaalsetele võimetele ja saavutada parim tulemus.

Lasteaias toimuvatest erilistest sündmustest ja aktuaalsetest probleemidest teatatakse seinalehes ja lasteaias kodulehel. Stendil kajastuvad rühma nimekiri, päevakava, nädala tähtsamad tööd ja tegemised, menüü. Oluline on igapäevane vahetu suhtlemine õpetaja ja lapsevanema vahel. Suhtlemine, lugupidamine, eripära arvestamine ja lapse huvide silmaspidamine on heade suhete aluseks. Hea koostöö laabumise eest kannavad vastutust nii õpetaja kui ka vanemad.

Lasteaias pedagoogid teevad lapsevanemaga lapse arengu toetamiseks koostööd, mis põhineb dialoogil, vastastikusel usaldusel ja lugupidamisel. Lapsevanema esmasel koostööpartnerid on lasteasutuses selle rühma õpetajad, mille nimekirja on laps kantud.

Vajadusel kaasatakse lapsevanema või õpetaja ettepanekul ja lapsevanema nõusolekul teisi lasteasutuse pedagooge ja spetsialiste.

Rühma pedagoog teavitab regulaarselt lapsevanemat lapse arengust ja õppimisest ning õppe- ja kasvatustegevuse korraldusest. Lapsevanemat teavitatakse lapse arengust ja õppimisest igaastasel arenguvestlusel. Pedagoog loob lapsevanemale võimaluse saada tuge ja nõu õppe- ja kasvatusküsimustes.

Arenguvestlus on ettevalmistatud arutelu lapsevanemate ja õpetajate vahel, mis toimub vähemalt 1 kord õppeaastas. Arenguvestlusele kaasatakse võimalusel laps ja vajadusel tugispetsialistid. Üheskoos räägitakse lahti individuaalsuskaart (IK) ja/või individuaalne arenduskava (IAK) ning seatakse ühised eesmärgid lapse arengu edasiseks igakülgselt toetamiseks. Arenguvestluse tulemusel täidetakse arenguvestluse kokkuvõte.

Lapsevanemal võimaldatakse osaleda õppe- ja kasvatustsükli kavandamises arenguvestluste kaudu, kus lapsevanemale tutvustatakse lapse arengu ja õppimise tulemusi ning selgitatakse välja lapsevanema seisukohad ja ootused lapse arengu suhtes. Selle põhjal kavandatakse vajadusel koostöös lapsevanemaga õppe- ja kasvatustegevused, arvestades lapse eripära.

Lapsevanemal võimaldatakse osaleda õppe- ja kasvatustsükli läbiviimises. Lapsevanem võib lasteasutuse direktori nõusolekul ja direktoriga kokku lepitud ulatuses, arvestades lasteasutuses kehtestatud päevakava, osaleda oma lapse tegevuste toetamisel lasteasutuses.

Lapsevanemal võimaldatakse anda tagasisidet lasteasutuse tegevusele alljärgnevalt:

- edastades enda tagasiside vahetult rühma õpetajale,
- edastades enda tagasiside vahetult lasteaija direktorile,
- lastevanemate rahulolu küsimustikele vastamise kaudu.

Lasteaed koostöös lastevanematega töötab selle nimel, et meie lapsed saavutaksid koolivalmiduse.

Õppeaasta lõpus tehakse kokkuvõtte koostööst lastevanematega. Koostöö edukus sõltub lapsevanemate ja lasteaijaõpetajate usaldusest ning üksteisemõistmisest. Lapsevanemad võivad olla kindlad, et isiklik info, mida nad on lasteaiale avaldanud kas suuliselt või kirjalikult, on konfidentsiaalne.

Õppeaasta algul valivad lapsevanemad koosolekul ühe esindaja lasteaija hoolekogsusse. Hoolekogu koosolekud toimuvad vastavalt hoolekogu tööplaanile ja vajadusele kord kvartalis.

SUHTLEMINE	TEGEVUS	EESMÄRK
Ametlik ja mitteametlik	<ul style="list-style-type: none"> • Lastevanemate koosolekud • Personaalsed kirjalikud teated vanematele • Vestlused erispetsialistidega • Info õppe- ja kasvatustegevuse kohta • Lapse arenguvestlused • Lahtiste uste päevad lasteaias • Lastevanemate rahulolu uuringud • Pere ettevalmistamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Paraneb lasteaija töökorraldus • Ühtsed nõudmised lastele • Tihe suhtlemine lapsevanema ja lapse vahel soodustab lapse arengut • Lastevanemate ja õpetajate teineteise vastastikune abistamine ja nõustamine • Suhtlusvõimaluste laiendamine • Õpetaja õpib last nägema/tundma perekontekstis • Kohanemine lasteaiaga

	lasteaeda tulekuks <ul style="list-style-type: none"> • Individuaalsed vestlused • Ühised väljasõidud, peod • Teadetetahvlid • Lapsevanema infohoidik • Lastevanemate nõustamine ja koolituse läbiviimine • Elektrooniline kirjavahetus • Lastevanemate kaasamine rühma igapäevategevustesse • Tunnustamine (tänukirjad) 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsevanema positiivne suhtumine lasteaeda • Lastevanemad saavad suhelda ka üksteisega
--	--	---

ÕUESÕPE

Ümbritsev keskkond on tõeline lapse jaoks alles siis, kui seda on tajutud – kompides, vaadates, maitstes. Õues mängides on lapsel võimalik omakogemuslikult märksa rohkem informatsiooni saada kui tubaste ajaviidetega tegeledes. Arvestades eelkooliealiste laste õppimise eripära, püüab õuesõpe võimalikult palju kasutada kõiki erinevaid meeli. Lapsed õpivad looduses mitte ainult vaatama, vaid ka nägema, mitte ainult kuulama, vaid ka kuulma ja märkama looduse ilu. Õuesõpe kasvatab lastes positiivset suhtumist loodusesse, annab võimaluse tajuda seal toimuvaid seoseid ja tunnetada ennast ühe osana loodusest. Lapsed omandavad teadmisi planeedi ressurside säästlikust kasutamisest, taime- ja loomamaailmast, nad mõistavad, et inimesel on kohus kaitsta ja austada kõike elavat.

Põhilised õuesõppemeetodid on vaatlus, õppemäng ja katse.

- Õuesõpe arendab lapsi sotsiaalselt, kuna annab võimaluse teha omavahelist koos- ja meeskonnatööd. Lapsed on seltskondlikumad. Paremaks muutub üksteisega arvestamine ja abistamine, oskus koostööd teha paaris ja gruppides.
- Õuesõpe arendab lapsi emotsionaalselt. Loodus sisendab rahu ja arendab kontakti maailmaga. Tegevus värskes õhus kõrvaldab lastel riakust, nad on üksteise suhtes positiivselt häälestatud.
- Lapsed, kes on tihedamas kontaktis loodusega, omavad ka paremini tulemusi keskendumises ja enesedistsipliinis.
- Õuesõpe arendab lapsi füüsiliselt. Lapsed, kes regulaarselt viibivad looduslikus keskkonnas, on parema koordineerimisega, nobedamad, vähem haiged, nende mäng on mitmekesisem ja loovam.
- Õuesõppe õpikeskkond pakub küllaldaselt võimalusi uurimiseks ja kogemiseks ning aktiveerib lapsi ise läbi tegevuste õigete järeldusteni jõudmisele, loovale probleemi lahendusele.
- Vaatlemine ja uurimine paneb lapsi mõtlema, üldistama ja järeldusi tegema, kasvatab leidlikkust, töötahet ja avastavat mõttelaadi. Õuesõpe õpetab lapsi mõtisklema ja arutama nähtu üle. Lapsed õpivad analüüsima nähtusi ja leidma seoseid nähtuste vahel.
- Omaette rahulikult tegutsedes saab laps ka iseennast tundma õppida ja kogeda, mida ta suudab. See annab edaspidiseks eluks julguse olla tema ise.
- Lapsed saavad uusi teadmisi, mõisteid, mille tulemusel rikastub nende sõnavara.
- Laps on oma õppimises aktiivne ja iseseisev.

LIKLUSKASVATUS

Liikluskasvatus on eesmärgistatud, süsteemne protsess, mis toimub kogu õppeaasta jooksul erinevates õppe-ja kasvatusetegevustes. Liikluskasvatus on lõimitud kõikide õppe-ja kasvatusetegevutega nii, et laps omandab ohutuks liiklemiseks (jalakäijana) vajalikud teadmised, oskused ja harjumused. Oluline on lapse arusaamine õpetavast ja õpitud asjade kordamine. Liiklus on osa meie igapäevases elust, et laps võiks liikuda turvaliselt, selleks vajab laps toetust ja suunamist. Suhtumine liiklusesse vahendub lastel täiskasvanult. Iga vanematega või rühmaga koos liikluses viibimine on lapsele õppeolukord, kus ta jälgib täiskasvanute käitumist. Seisukohad võetakse üle märkamatuks ning neid on hiljem raske muuta. Liikluses kehtib kõigile ühesugune ja hästi arusaadav reegel: "Näe ja ole nähtav!" Lasteaias on liikluskasvatuse sisuks jalakäija ohutu liiklemise, käitumise ja liikluses toimetuleku õpetamine, lähtudes eelkõige lasteaias ja lapse koduümbruse liikluskeskonnast. Lapse arendamine ja kasvatamine toimub lapse elu ja ümbritsevat keskkonda käsitlevate teemade kaudu.

Liikluskasvatuse eesmärk:

- Laps suudab liikluses võimalikult riskivabalt käituda ning tuleb toime ka hilisemas elus.
- Korralik käitumine peab kujunema harjumuseks. Kui laps ei ole harjunud arvestama teda ümbritsevaid inimesi, ei pane ka liikluseeskirja teadmise-tundmine teda seda täitma.
- Harjudes tänavaliiklusega, peab laps mõistma, kui ohtlik on distsiplineerimatus. Laps peab õppima ohte märkama, samal ajal tuleb õpetada vältima hirmu liikluse ees.
- Tulemuslik liikluskasvatus sünnib õpetajate, laste, lapsevanemate ja ühiskondlike organisatsioonide koostöös. Vanemad peavad mõistma, et üksteise toetamine on selle töö juures ülimalt oluline ning seetõttu tuleb õpetajal esmalt vestelda vanematega, selgitada neile, et laste ohutuse tagamine on ühine eesmärk, ei tohi pealtvaatajaks jääda kui tänaval on lastega (ka võõraste lastega) liiklusohhtlikud situatsioonid, nad rikuvad liikluseeskirju.
- Oluline on näha seoseid igapäevaste toimingutega, alati seostada liikumist ohutusega ja olla ise lastele positiivseks eeskujuks.

Liikluskasvatuse õpitulemused

1. Laps põhjendab turvalisust ja ohutust suurendavate vahendite (turvavöö, kiiver, peatugi ja helkur, käe- ja põlvekaitsmed) vajalikkust ja kasutab neid igapäevases tegevuses erinevates liikluskeskcondades.

- teab, et lapsed peavad autos kasutama turvatooli;
- kasutab autos sõites turvatooli;
- teab, et helkuri kandmine aitab pimedal ajal end autojuhile nähtavaks teha;
- jälgib täiskasvanu suunamisel helkuri olemasolu endal ja teistel;
- teab, et kiiver on oluline kaitsevahend rattaga sõitmisel;
- oskab kiivrit endale pähe panna.

2. Laps jälgib ja analüüsib enda ning kaaslaste käitumist ohutuse seisukohast, eristab ohtlikku liikluskäitumist (sh tegelemine kõrvaliste tegevustega) ohutust liikluskäitumisest, ning peab ohutut käitumist oluliseks.

- vaatleb õpetaja juhendamisel teiste käitumist liikluses;
- eristab õiget käitumist valest jalakäija ja kaasreisija näitel;

- kirjeldab võimalikke ohte liikluses oma liikumisviisist tulenevalt, sh oma koduteel (lasteaia ja kodu vahel);
  - teab hädaabinumbrit 112.
3. Laps/õpilane käitub ohutult arvestades kaasliiklejate ja ilmastikutingimustega/ keskkonnast tulenevate ohtudega, vajadusel sekkub teiste ohutuse tagamiseks.
- kirjeldab võimalikke ohte jalakäijana erinevatel aastaegadel;
  - teab jalakäija jaoks ohutuid teeületuse kohti erinevates liikluskeskkondades;
  - kirjeldab enda asukohta (ümbritseva suhtes);
  - orienteerub lasteaia õuealal;
  - valib jalakäijana tee ületamiseks ohutu koha;
  - väärtustab viisakust liikluskeskkonnas (liikluse „tere“ – pilkkontakt).
4. Laps/õpilane tunneb liiklusreegleid ja –märke oma erinevatest liikleja rollidest lähtudes ning järgib liiklusreegleid erinevates liikluskeskkondades.
- teab oma rühma ja lasteaia õueala reegleid, sh teab kuidas ohutult jalgrattaga lasteaia õuealal sõita;
  - teab, kuidas jalakäijana ohutult liigelda, sh lastegrupis;
  - järgib rühmas ja lasteaia õuealal kokkulepitud reegleid, sh jalgrattaga sõitmise osas;
  - järgib lastegrupis tänaval liigeldes kokkulepitud reegleid.
5. Laps/õpilane on teadlik enda ja oma pere liiklemise harjumustest, eesti ja erinevate riikide liikluskultuuri olemusest ja liiklusohutuse tasemest.
- kirjeldab enda ja oma pere liikumisviise.

ÕPPEKASVATUSTÖÖ ANALÜÜS

Õppekasvatustöö meetodid:

Teadmiste ja oskuste edastamisel toimub nende tutvustamine, õpetamine, kordamine, süvendamine, harjutamine, kinnistamine.

Kõikide meelte abil, kasutades sõnameetodit, näitlikustamist, vaatlemist, uurimist ja võrdlemist, jälgimist ja kuulamist, kompimist, haistmist, maitsmist.

Lasteasutuses on vanuseliselte segarühmad, kus töö toimub alarühmadena, grupiviisiliselt ja individuaalselt.

Õpetaja koostab kord aastas õppe- ja kasvatustöö aasta eneseanalüüsi. Õpetaja koostatud õppeaasta eneseanalüüsis kajastuvad parendamist vajavad aspektid planeeritakse järgmise õppeaasta tegevuskavasse.

Õppekasvatustöö printsiibid:

Järjepidevus - töö teostamine pideva protsessina, arvestades järk-järgulist üleminekut lähemalt kaugemale, kergemalt raskemale, lihtsamalt raskemale, tuntult tundmatule.

Motiveeritus - kogu õppe-kasvatustöö protsess kannab kindlat eesmärki

Paindlikkus - töö kohandamine momendi olukorrast lähtudes ja lapse eripära arvestades.

Turvalisus - lapsesõbraliku ja rahuliku mikrokliima loomine

Individuaalsus - iga lapse isikupära, töövõime, diagnoosi, oskuste ja teadmiste arvestamine.

Terviklikkus - kõik õpetusalad on omavahel seotud ja moodustavad ühtse terviku.

Integreeritus - erinevate arengumooduste kasutamine (mäng, tegevused, kunst, käsitöö jms.).

Ajastatus - iga lapse arengu kulgegu lapsele õiges ajas, ruumis ja mahus.

Ühtsus - õppe-kasvatustöö protsess olgu aktiivne vastastikune ühistöö täiskasvanute (spetsialistide) ja laste vahel, spetsialistidel omavahel, töökollektiivi ja lastevanemate vahel. Arusaadavus - õppe-kasvatustöö on korraldatud lastepäraselt, võttes aluseks lastele tuttava ja arusaadava ümbritseva elu (st. kodulugu).

Õppe - kasvatustegevuses kasutatavad tööviisid:

Uuring - analüüsid, rühmatöö, grupitöö, individuaalne töö, korrektsioonitöö, peenmotoorika, vestlused, vaatlused, jutustamine, õppekäigud, õppemängud, sõnalavastused, iseseisev töö.

Kõik õppetegevused on omavahel seotud teemade kaudu. Õppetegevusi läbivad teemad puudutavad lapse isiksuse ja sotsiaalse arengu seisukohalt olulisi eluvaldkondi: kodu, pere, kodukoht, lasteaed, loodus, rahvatraditsioonid jms.

Kord aastas viib õpetaja läbi lahtise tegevuse, mida vaatleb direktor. Pärast tegevuse vaatlust õpetaja kui ka direktor analüüsivad seda kirjalikult (väljatöötatud kriteeriumite alusel). Koos õpetajaga arutatakse veel kord analüüsid läbi ja pärast seda on neist tehtud omakorda kokkuvõtte, kus on toodud tugevused ja nõrkused. Tegevuse läbiviimise aeg kajastub lasteaia aasta tegevuskavas ja tulemus sisehindamise aruandes.

ENESETÄIENDUS

Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded (RTL 2002, 96, 1486) sätestab koolieelses lasteasutuses töötavatele pedagoogidele nõutavad haridustaseme ja erialase ettevalmistuse

Igal töötajal on nimeline arengumapp, mis asub direktori kabinetis. See sisaldab endas töötajale omistatud: ametijärgude tõstmise käskkirjad, tänukirjad, enesetäiendamist tõendavad tunnistused jm. dokumendid. Mapi eesmärk on info kogumine iga konkreetse töötaja kohta, tema saavutuste ja kordaminekute, arengu ja edasiminekute dokumenteerimiseks.

Lasteaia personali täiendkoolituse kavandamine tuleneb arengukava prioriteetsetest eesmärkidest. On koostatud täiendkoolituse plaan. Koolituse läbinu annab koolitusest tagasisidet suulise ettekande näol kolleegidele vastavalt: välkkoosolekul, üldkoosolekul või ped. nõukogus. Täiendkoolituse läbiviimine tuleneb sisehindamise tulemustest, mille aluseks on sisehindamise akt.

Arenguvestluste läbiviimine toimub vastavalt aastasele ajakavale. Arenguvestlus- enesehindamine võimaldab inimesel läbi eneseanalüüsi teadvustada oma isikupära, oskust vaadata iseendasse ja seda loovalt kasutada oma töös. Enesehinnangud ja vestlused aitavad näha ja analüüsida oma tööloogi iseseisva korraldamise nõrku ja tugevaid külgi. Enesehindamine tagab kvaliteetttöö ning arendamise nii organisatsiooni ulatuses kui väljaspool organisatsiooni, sest õpetab nägema, jälgima, mõistma ja arvestama olulisi seoseid, võimalusi, vajadusi ning muutusi töö korraldamisel kui inimeses eneses. Arenguvestlused toimuvad sõbralikus- töises õhkkonnas.

Arenguvestlused töötajatega toimuvad üks kord aastas vastavalt kehtestatud korrale. Juhtkond teavitab arenguvestluse toimumise ajast 2 nädalat varem töötajat ning töötaja saab küsimustiku –temaatika arenguvestlusel räägitavast. Arenguvestlusel käsitletakse töötaja arengut puudutavaid küsimusi ja töötaja suundi. Toimub meeldiv pingevaba, heatahtlik vestlus, mille tulemus fikseeritakse arenguvestluse protokollis. Protokolli allkirjastavad arenguvestluses osalenud. Andmed on konfidentsiaalsed ning ainult tööalaseks kasutamiseks.

Õpetaja üldpädevusnõuded on:

- 1) aine- või erialane ja didaktiline pädevus;
- 2) oskus kujundada turvalist õpikeskkonda ja arendada õppekava, aidata kaasa õppijate ning õpetajate üksteist toetavate töösuhete kujunemisele;
- 3) oskus leida õppeainetevahelisi seoseid ja realiseerida õppeainetevahelise integratsiooni võimalusi, teha koostööd teiste õpetajatega;
- 4) oskus juhtida õppe- ja kasvatustööd, sealhulgas heterogeenses rühmas, ning nõustada õppijaid ja nende lähedasi;
- 5) teadmised mitmekultuurilise õpikeskkonna probleemidest ja nende lahendamisviisidest;
- 6) oskus kasutada erineva ettevalmistuse, taseme ja vajadustega õppijatele sobivaid õppe- ja hindamismeetodeid;
- 7) suutlikkus märgata arenguhälbeid, sotsiaalseid hälbeid ja väärkohtlemist ning neile adekvaatselt reageerida;
- 8) oskus kujundada inimvõimete ja -toimingute kohast - ergonoomilist õpikeskkonda;
- 9) suhtlus- ja eneseväljendusoskus, eesti keele ja võõrkeelte oskus ning oskus kasutada kaasaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia võimalusi;
- 10) valmidus suunata õppijaid osalema ühisseisukohtade kujundamises ning esindama ennast, õppeasutust ja õpilaskonda;
- 11) on rühmameeskonna liige ja valmidus edasiseks professionaalseks arenguks;
- 12) valmidus otsida abi ja teha koostööd tugispetsialistidega.

Koolieelse lasteasutuse õpetaja eripädevusnõuded

Koolieelse lasteasutuse õpetaja on kõrghariduse esimese astme õppekava lõpetamisel võimeline:

- 1) kujundama lapse arenguks soodsa vaimse ja füüsilise keskkonna;
- 2) tegema koostööd teiste õpetajate ja lastevanemate või neid asendavate isikutega, vajadusel nõustama lapsevanemaid kasvatusküsimustes;
- 3) kujundama lapsel suhtlemis-, õppimis- ja tööoskusi;
- 4) seostama õppe- ja kasvatustegevust kodukoha, selle looduse, igapäevaelu ja ümbritseva keskkonnaga ning tagama lapsele turvalisuse ja ohutuse;
- 5) toetab lapsi konfliktide lahendamisel ja reeglite järgimisel ning mõistmisel.

Lasteaia personali täiendkoolituse kavandamine tuleneb arengukava prioriteetsetest eesmärkidest. Igal aastal selgitatakse täiendkoolituse vajadus ja selle alusel koostatakse täiendkoolituse plaan vastavalt teadaolevatele võimalustele.

ÕPPEKAVA UUENDAMISE JA TÄIENDAMISE KORD

Õppekava kuulub läbivaatamisele igal õppeaastal augustikuu jooksul. Uuendused ja täiendused õppekavas viiakse sisse pedagoogilise nõukogu ja hoolekogu ettepanekul. Õppekava ja selle muudatused kinnitab direktor.

Lisa 1. KOOLIVALMIDUSE KAART

Üldandmed lapse kohta

Nimi:

Sünniaeg:

Lasteasutus: Puka lastead

Rühma liik:

Kodune keel:

1. Üld – ja peenmootorika

--

2. Eneseteenindus (oskused ja abi vajadus)

--

3. Huvid ja motivatsioon

--

4. Mäng ja sotsiaalsed oskused (mänguoskus, suhted kaaslaste ja täiskasvanuga)

--

5. Emotsionaalne seisund ja käitumine

--

6. Tunnetustegevus (tähelepanu, tajus, mälu, mõtlemine)

--

7. Kõne areng (verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine, kõne mõistmine ja kasutamine)

--

8. Eeluskused eesti keeles ja matemaatikas, silmaring.

--

9. Koolieelses lasteasutuses rakendatud tugiteenused

--

10. Kokkuvõtte lapse koolivalmidusest

Lapse arengu tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed, soovitus
Arvamus koolivalmiduse kohta:	

Kuupäev:

Õpetajad:

Direktor:

Lapsevanem:

Lisa 2. Nädalakava

Rühm	Periood	Teema			
	Üldoskused				
	Mina ja keskkond				
	Keel ja kõne				
	Matemaatika				
	Kunst				
	Muusika				
	Liikumine				
	Terviseõpetus				
Tegevuse valdkonnad	Õppe – ja kasvatustegevused				
	Esmaspäev	Teisipäev	Kolmapäev	Neljapäev	Reede
Mina ja keskkond					
Keel ja kõne					
Matemaatika					
Kunst					
Muusika					
Liikumine					

Lisa 3. INDIVIDUAALNE ARENDUSKAVA (IAK)

PUKA LASTEAED

Lapse nimi		Sünniaeg	
Rühm, Vanusegrupp		Tugiteenused	
IA täitjad		IA ajavahemik	
Hetketase			

Arenguvaldkond	Eesmärk	Tegevused eesmärgi saavutamiseks	Oodatav tulemus
Motoorika			
Kognitiivsed oskused			
Kommunikatiivsed oskused			
Sotsiaalsed oskused			
Eneseteenindus			
Üldised nõuanded			

Perioodi ..... kokkuvõte

Kuupäev:
Koostajad:
Pedagoogid:

Lisa 4. 3-5 aastase lapse arengu hindamise tabel

Lapse nimi:

Lapse sünniaeg:

Vaatleja:

Arenguvaldkond	Käitumise iseloomustus	Kuupäev
1. Enesehinnang		
Eemaldub esmasest hoidjast raskusteta		
Loob õpetajaga silmside		
Loob õpetajaga kiindumussuhte		
Leiab tegevust õpetaja abita		
Otsib kontakti mängupartneritega		
Võtab rollimängus rolle		
Seisab oma õiguste eest		
Teeb meeeldi midagi enda jaoks		
2. Emotsionaalne areng		
Väljendab stressi lubatud viisil		
Väljendab viha sõnades, mitte tegudes		
Jääb rasketes ja ohtlikes olukordades rahulikuks		
Tuleb toime kurbusega		
Tuleb toime üllatust tekitavate olukordadega		
Tunneb huvi planeeritud tegevuste vastu		
Väljendab huvi ja tähelepanelikkust teiste suhtes		
Naeratab, on enamasti rõõmus		
3. Sotsiaalne mäng		
Vaatleb teiste mängu		
Mängib oma esemetega		
Mängib paralleelselt sarnaste esemetega		
Mängib teiste lastega grupis		
Omab sõprussuhteid		
Suudab liituda käimasoleva mänguga		
Leiab endale rolli käimasolevas mängus		
Lahendab mängukonflikte lubatud viisil		
4. Prosotsiaalne käitumine		
Väljendab muret teiste pärast		
Suudab öelda, kuidas teine end tunneb konfliktsituatsioonis		

Jagab midagi teistele		
Annab midagi teistele		
Ootab oma järjekorda rahulikult		
Täidab reegleid rahulikult		
Aitab teisi ülesannete lahendamisel		
Aitab abivajajat		
5. Üldmootorika areng		
Jalutab trepist alla vahelduvate sammudega		
Jookseb, omades kontrolli kiiruse ja suuna üle		
Hüppab koos jalgadega		
Ronib vahenditel üles ja alla		
Viskab, püüab ja lööb palli		
Sõidab rattaga, tõukerattaga		
Liigutab jalgu rütmis		
Liigutab käsi rütmis		
6. Peenmootorika areng		
Näitab käe eelistust, mis on...		
Kasutab vahendeid, mis nõuavad käe liigutamist randmest		
Valab vette klaasi		
Avab ja kinnitab lukud, nööbid, krõpsud		
Topib vahendeid avasse		
Kasutab kontrollitult joonistamise/kirjutamise vahendeid		
Kasutab kontrollitult kääre		
Oskab lüüa haamriga naelu		
7. Kognitiivne areng		
Sorteerib objekte kuju ja värvi järgi		
Klassifitseerib objekte suuruse järgi		
Paneb objektid järjestusse, seeriatesse		
Tunneb ja loob mustreid		
Loendab 20-ni		
Leiab hulgale numbrilise vaste		
Lahendab probleeme arvuti abiga		
8. Kõnekeel		
Kuulab, ei räägi		
Annab 1-sõna vastuseid		
Annab lühivastused, fraase		
Ümised ja laulab		
Osaleb vestluses		

Räägib laiendatud lausetega		
Küsib küsimusi		
Oskab jutustada lugu		
9. Arenev kirjakeel		
Matkib kirjutamist		
Tõmbab horisontaalseid jooni		
Lisab tähesarnaseid kujundeid oma kritseldustesse		
Kirjutab üksikuid tähti, nime, initsiaale		
Hoiab raamatut õiget pidi, keerab lehti		
Matkib lugemist, kasutades pilte		
Jutustab lugusid suureneva täpsusega		
Teab, et trükitud tekst jutustab lugu		
10. Kujutavad tegevused		
Teeb üksikuid märke paberile		
Kontrollitud kritseldused		
Baaskujundite joonistamine		
Kombineeritud ringe/ruute joontega		
Joonistab päikest		
Joonistab peajalgset		
Joonistab loomi, puid ja lilli		
Kombineerib kujundeid pildiks		
11. Fantaasia, kujutus		
Mängib rolli endaga, ise on koer, konn		
Võtab tuntud rolle või mõtleb ise rolle välja		
Vajab kindlaid vahendeid rolli esitamiseks		
Kasutab rollile omaseid käitumismustreid ja iseloomu		
Mängib kujuteldavate esemetega		
Kasutab keelt vajaminevate vahendite loomiseks		
Näitleb põnevaid ja ohtlikke teemasid		
Laiendab olemasolevaid teemasid, ideid, detaile		

Lisa 5.
Kiusamisest vaba lasteaia meetoodika küsitlusleht.
Põngerjate rühm.

Tunded ja tuju

Lapse nimi .....
Kuupäev .....

Mis sind rõõmustab?

.....
.....

Millal oled kurb?

.....
.....

Mis sa teed, kui oled kurb?

.....
.....

Millest sa unistad?

.....
.....

Mida sa teed, kui oled heas tujus?

.....
.....

Kui sinu sõber (rühmakaaslane) saab haiget, mida sa teed?

.....
.....

Mille peale sa pahandad?

.....
.....

On sul mõnikord hirm? Mida sa kardad?

.....
.....

Mille peale sa alati naerad?

.....
.....

Lisa 5

Maailm minu ümber

Lapse nimi .....

Kuupäev .....

Mis on talv?

.....
.....

Mis on kevad?

.....
.....

Mis on suvi?

.....
.....

Mis on sügis?

.....
.....

Kui on öö, kus siis päike on?

.....
.....

Miks sajab mõnikord vihma aga mõnikord lund?

.....
.....

Mis on tuul?

.....
.....

Mis on tähed?

.....
.....

Mis on pilved?

.....
.....

Kas maailmas on rohkem vett või kuiva maad?

.....
.....

Mis paneb lilled ja rohu kasvama?

.....
.....

Lisa 5.
Kiusamisest vaba lasteaia meetoodika küsitlusleht.
Sipsikute rühm.

MINU PERE

NIMI.....

MINU PERES ELAVAD

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

PILT PEREST

Lisa 6
LAPSE INDIVIDUAALSUSKAART
PUKA LASTEAED

nr: .....

Kaardi avamise aeg (lapse lasteaeda tulekul; lepingu jõustumise aeg): _____

Lapse andmed	Vanema(te) andmed
Nimi: Sünniaeg/isikukood: Rühma liik: Kodune keel(ed): Elukoht:	Nimi/nimed: Elukoht: Telefon: E-post:

1. LAPSE INDIVIDUAALSUSE MÄRKAMINE JA ESMANE TOETAMINE

Sissekande kuupäev ja täitja nimi/amet	Kohanemisperiood ja kohalkäimine

TUNNETUS - JA ÕPIOSKUSED

Sissekande kuupäev ja täitja nimi/amet	Tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed

SOTSIAALSED OSKUSED

Sissekande kuupäev ja täitja nimi/amet	Tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed

ENESEKOHASED OSKUSED

Sissekande kuupäev ja täitja nimi/amet	Tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed

MÄNGUSOSKUSED

Sissekande kuupäev ja täitja nimi/amet	Tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed

2. ÕPETAJATE TÄHELEPANEKUD JA SOOVITUSED

Valdkonnad	Lapse tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed. Soovitused toetamiseks	Sissekande kuupäev ja täitja nimi/amet

Keel ja kõne			
Eesti keel kui teine keel			
Mina ja keskkond			
Matemaatika			
Kunst			
Muusika			
Liikumine			
Muud märkused			

3. KOOSTÖÖ PEREGA (arenguestlused ja kohtumised)

Kuupäev	Lapsevanema arvamus (+ on/ei ole nõus vastavate ettepanekutega)	(Lapse arvamus)	Kokkulepped õpetaja, lapsevanema ja lapse vahel. Samuti ettepanekud täiendavateks uuringuteks

4. TUGISPETSIALISTIDE UURINGUD JA NEIST LÄHTUVAD SOOVITUSED

Sissekande kuupäev ja täitja	Uuring	Otsus/ettepanek tugiteenuseks

Teiste spetsialistide tähelepanekud (logopeed, tervishoiutöötaja, sotsiaaltöötaja, arst...)

Sissekande kuupäev ja täitja	Tähelepanek	Otsus/ettepanek tugiteenuseks

5. TUGITEENUSTE (MEETMETE) RAKENDAMINE LASTEAIAS

Rakendamise alus ja kuupäev	Tugiteenus	Osutaja	Tulemuslikkus/soovitused

Haridusasutuseväliste spetsialistide/komisjonide soovitused

Komisjon/Spetsialist	Kuupäev	Soovitused

Õpetajate, tugispetsialistide nimed ja allkirjad
Lapsevanema nimi ja allkiri

Lisa 7

Soovituslikud küsimused lapsevanema(te)le arenguestlusel

1. Mida te hindate oma lapses? Mis on tema tugevad küljed?
2. Millised on lapse hovid, kui palju ta nendega tegeleb? Kas harrastustega tegelemine on lapse enda soov või teeb ta seda vanema järjepideval suunamisel?
3. Missugune on teie lapse suhe lasteaeda, oma rühma lastesse, õpetajatesse?
4. Millised on lapse võimalused tegeleda huvialadega?
5. Mis kohustused on lapsel kodus?
6. Mis lapsele lasteaia käimise juures meeldib/ei meeldi?
7. Millised ootused on teil lasteaia suhtes?
8. Millised on teie lapse juures olulised momendid, mida peaksin õpetajana teadma?
9. Kui palju infot saate lapselt lasteaia kohta? Kas laps räägib pigem positiivsetest või negatiivsetest sündmustest?
10. Kuidas käitub teie laps konfliktisituatsioonis?
11. Kuidas laps käitub, kui tal läheb halvasti või hästi, kuidas reageerite sellele teie?
12. Mida teete koos perega ja kuidas laps selles osaleb (meelsasti vms)?
13. Kuidas saab laps läbi pereliikmetega: ema, isa, vendade-õdede, vanavanemate, lemmikloomadega? Kellega on läbisaamine kõige parem?
14. Milline on parim viis teie lapse rahustamiseks?
15. Mida mina õpetajana peaksin teie lapse suhtes teisiti tegema?
16. Millisena näete meie koostööd lapse arendamisel?
17. Mida teie teete ja peate oluliseks oma lapse arendamiseks?
18. Millele tahaksite oma lapse arendamisel rohkem tähelepanu pöörata?
19. Kas laps on tema käitumise põhjal otsustades pigem positiivse või negatiivse ellusuhtumisega?
20. Millised on lapse tugevad ja nõrgad küljed?
21. Kui suur on lapse vastutustunne?
22. Kui otsustusvõimeline on laps, kas ja kelle soovitusi ta otsustamisel kuulab?
23. Kuidas laps end välja elab? Kui sageli ta vihastub? Kas ta suudab ennast kontrollida ja viha suunata?
24. Kui palju aega kulutab laps telerile, arvuti- või mängukonsooli mängudele?
25. Kui palju mängib laps rollimänge? Millise sisuga need on?
26. Kui palju laps vabal ajal suhtleb, kui palju aega veedab laps koos oma sõpradega?
27. Millised on lapse söömisharjumused ja -oskused? Mida laps üldse ei söö? Kus ta kodus sööb - kas teleka ees, ühiselt perega lauas?
28. Kuidas laps kodus magab? Kas lapse uni on rahulik/rahutu?
29. Kas kodus last abistatakse riietumisel, kuigi ta seda oskab?